

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul I.
N-rul 2.

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupaș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoțel

Exemplar
nr. 12

CLUJ, SÂMBĂȚĂ, 19 APRILIE 1924.

C U P R I N S U L :

UNITATEA NAȚIONALĂ: Dreptatea Istoriei	<i>Ion Lupaș</i>
ACTUALITĂȚI: Serbările dela Chișinău	<i>O. Ghibu</i>
Cronici parisiene	<i>P. Drăghici</i>
Figuri reprezentative	<i>T. Vornic</i>
POLITICA EXTERNĂ: Confederația Dunăreană	<i>Bogdan-Duică</i>
DISCUȚII LITERARE: Neoromantism	<i>Radu Dragnea</i>
„Rătăcire“ de Brătescu-Voinești	<i>Bogdan-Duică</i>
Greșeli de limbă	<i>A. Banciu</i>
PROBLEME SOCIALE: Monarchia constituțională	<i>I. Cristea</i>
Rasele și popoarele	<i>Gh. Popovici</i>
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Teoria relativității	<i>A. Maior</i>
Atomul și legea singulației	<i>T. Neș</i>
CHESTIUNI ECONOMICE: Imperialismul economic	<i>Ștefan Zeletin</i>
Organizații economice	<i>V. C. Osvadă</i>
SATE — ORAȘE — REGIUNI: Beiușul	<i>Senin</i>
CRONICI DIVERSE: — <i>Noi și Franța</i> — <i>Pentru școlile Blajului</i> — <i>Moartea monseniorului Marcu</i> — <i>Drang nach Osten</i> — <i>Conferința</i> <i>anglo-rusă</i> — <i>Cronica artistică</i> — <i>Spengler și Germanii</i> — <i>Săptămâna</i> <i>economico-financiară</i> — <i>Bibliografie etc.</i>	

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, STRADA BABA NOVAC NR. 5.
Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

"ALBINA"

INTREPOZITE
ȘI SOCIETATE
COMERCIALĂ
ANONIMĂ

CLUJ. Piața gării. Telef. 5-71

Capital social 6.000.000 lei

IMPORT

EXPORT

*Linie proprie de garaj. —
Inmagazinează tot felul de
mărfuri. — Acordă împru-
mut pe gaj de marfă. —
Finanțează afaceri comer-
ciale și industriale.*

BANCA CRISSOVELONI

S. A. R.

CENTRALA: BUCUREȘTI. SUCURSALE:
NEW-YORK, CONSTANTINOPOL,
BRAILA, CONSTANȚA, GALAȚI, SIBIU,
CLUJ. BĂNCI AFILIATE: PARIS, VIENA.

Efectuează operațiuni de deize în
condițiunile cele mai avantajoase

Telefon 427, 379. 62. Capital 200 milioane lei.

Secția devizelor sucursalei Cluj

POP ȘI BERCEANU

MAESTRI CIZMARI

CLUJ, STRADA BABA NOVAC No. 5

E X E C U T Ă

ARTISTIC GHETE FINE
ȘI PANTOFI ELEGANȚI
DE BĂRBAȚI ȘI DAME
CU PREȚURI MODERATE

Localitatea climaterică „Colibița“

Boli nervoase

Județul Bistrița-Năsăud, — Gara
Borgobistrița iar de acolo cu tren
industrial 9 km. până în Colibița.

Munți de brad cu înălțime de
2000 metri.

PREȚURI MODERATE.

Boli de inimă

LEBEDA

PRIMA INTREPRINDERE IN ROMÂNIA PENTRU PREGĂTIRE DE VEȘMINTE DE PAT ȘI PRELUCRAR DE PENE, LÂNĂ, VATĂ ETC. S. A.

CLUJ.

FABRICĂM: FURNIZĂM
Plapome, saltele, per-
ne și albituri de pat. Aranjamente pentru
Spitaluri, Hoteluri și
alte Institute.

VINDEM ȘI CUMPĂRĂM
Păr de cal, de porc, Curățim, scărmanăm
capră, lână, pene, a- și desinfecțăm prin
fric, și seegras brut mașinile noastre e-
lectrice pene și vată.

FABRICA IN STR. IAȘILOR 14. Telef. 596
MAGAZINUL: CALEA VICTORIEI 10. Telef. 515

Magazin de candelabre pentru Ardeal S.

CLUJ,
Calea Reg. Ferdinand
Nr. 11

MARE DEPOZIT DE LĂMPI
ȘI MATERIAL ELECTRIC

VÂNZARE
EN-GROS ȘI EN-DETA

Prețuri eftine senzaționale!

LA MAGAZINUL
PARISIEN

Cluj, Calea Regele Ferdinand 13.

Cel mai bine asortat cu articole de modă pen-
tru sezonul de primăvară.

Cămăși, indispensabile, pălării moderne, șepci,
batiste, cravate, ghete pentru bărbați lei 145,
batoane, șaluri de mătăasă, ciorapi, jambiere,
gule, mănuși etc. etc. :: :: **Telefon 5-92.**

Abonați revista „Societatea de mâine“! Apariția unei publicațiuni săptămânale cum este revista noastră, reclamă mare cheltuire de forțe intelectuale și materiale. Ne străduim să fim de mult folos pentru public, să-l servim cât se poate de bine. Suntem în drept să cerem însă și publicului o apreciere obiectivă și atentă și să răspundă întreprinderii noastre, înscrind-se în cât mai mare număr printre abonații revistei. Facem sacrificii, consacram toate orele noastre de muncă pentru a să asigurăm o prosperitate cât mai mare revistei „Societatea de mâine“, în credința că publicul ne va înțelege și va face și el mica sa jertfă plătind înainte abonamentul. Nu vom avea decât abonați plători înainte, pentru că nimeni nu poate pretinde dela noi să-i acordăm credit, într-o vreme când nici noi nu ne răzimăm pe credite și când peste tot circulația creditului este atât de redusă. Prosperitatea noastră este în funcțiune de abonați. Vom fi oglinda fidelă a frământărilor sociale și economice, ne vom păstra independența până la sfârșit, însă oricâte sacrificii am face știm că totul este zadarnic dacă publicul nu ne întovărășește cu simpatie și înțelegere. Și ar fi păcat de cheltuieli și de oboseală. Ne permitem deci a face apel către cititori să ne trimită cât mai repede posibil abonament 1 lor.

[X] **LOTERIA SINDICATULUI PRESEI ROMÂNE DIN ARDEAL ȘI BANAT, oferă publicului cel mai bun plasament. În schimb sumei de 2 lei, costul unui bilet, oricine poate câștiga 100.000 lei. Loteria Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat oferă 5412 câștiguri în sumă globală de 500000 lei, având câștiguri principale de 100.000 lei, 50.000 lei, 25.000 lei, 10.000 lei etc. Loteria se va trage irevocabil la 16 August 1924 în Cluj, în prezența autorităților și a publicului. Câștigurile sunt garantate. Cine dorește să aibă un frumos câștig fără nici un rizic, să comande bilete de Loterie pentru „Căminul Presei“ din Cluj.**

Comenzile se fac prin mandat postal, minimum costul a 10 bilete, la sediul Loteriei Sindicatului Presei Române, Cluj, Piața Unirii 29. Costul a zece bilete este 20 lei. Biletele se vor remite recomandate ripn poștă.

**LUCRĂRI
GRAFICE
EXECUTĂ
TIPO-
GRAFIA
VIAȚA
CLUJ, STR.
BABA
NOVAC 13.**

COMUNICAT

Toți d-nii funcționari de stat, civili și militari sunt rugați a se prezenta cu legitimațiile respective la mag.

„MISSIR”

din Cluj, unde vor cere
10% reducere
din prețurile fixe la
toate mărfurile de
manufactură.

DIRECȚIUNEA.

INDUSTRIA SÂRMEI S. A.

CLUJ

FABRICA: GHIRIȘ. :: (JUD. TURDA)

F A B R I C Ă M:

Sârmă laminată pentru fabricile de cue. — Fer de beton.

Scoabe. — Cue de tot felul.

Sârmă arsă, arămită, tare.

Sârmă de oțel. — Ar-

curi de mobilă. — Sâr-

mă ghimpată.

Agrafe.

**Cereți ofertă dela singurul încredințat
cu vânzarea produselor noastre:**

FERARIA S. A. CLUJ

Calea Victoriei No. 29.

TELEFON No.:

4—40. 3—47,

ADR. TELEGR.:

„Feraria” Cluj

Reclama este sufletul comerțului. Prin publicitate comerțul și industria pot fi cunoscute de toată lumea. Nu scăpați ocazia să recurgeți la publicitatea revistei

„Societatea de mâine“

T A R I F:

o pagină lei . . . 4000

jumătate 2000

un sfert 1000

DR. OCT. C. PUȘCARIU

SPECIALIZAT LA PARIS

BOLI GENITO-URINARE

SIFILIS

CYSTOSCOPIE

București, Str. Brezoianu 26 bis

A apărut: „*Arhiva pentru științe și reforma socială*“, nrii 1—2, 1924, cea mai mare publicație de cercetări, științifice în domeniul social, cu următorul cuprins:

I. Studii: La sociologie française contemporaine, de C. Bouglé, profesor la Sorbona. Partidele politice, de P. P. Negulescu, profesor universitar. Evoluția claselor sociale în trecutul principatelor române, I., de Ioan C. Filitti, membru corespondent al Academiei române. Stiluri fundamentale, de Lucian Blaga.

II. Arhiva documentară: Asistența comunală a copilor găsiți, orfani și Săraci în București, de Dr. Gh. Banu. Marile Bănci românești din Andea în 1922, de Victor Slăvescu, director la Creditul Industrial.

III. Arhiva legislativă: Anteproiectul codului penal și anteproiectul de lege pentru represiunea minorilor infractori (observațiile înaintate Ministerului de Justiție de Curtea de Apel din Iași)

IV. Mișcarea ideilor: Program studențesc pentru organizarea vieții universitare (lucrat, ca priect, de seminarul de sociologie, etică și politică al Universității din București, în ședințele din Aprilie, Maiu, Iunie 1923, sub conducerea prof. D. Gusti). Tărănism și marxism, de Șt. Zeletin. Reforma învățământului (răspuns d-lui Șt. Zeletin), de Enache Ionescu.

V. Recenzii etc.

Abonament anual 240 lei.

București, Str. Paris 1 (Cultura Națională).

Anuarul IV al liceului de stat „Gheorghe Lazar“ din Sibiu pe anii 1922—1923, publicat de dl dr. Ion Bunea director, cu următorul cuprins:

Dr I. Bunea: Discurs funebru; dr I. Bunea: Din trecutul liceului nostru; prof. Alex. Giuglea: Prin România mare; prof. Valeriu Herdu: Două excursii școlare; date școlare etc.

Atragem atenția asupra paginilor de critică literară din fiecare număr al „Societății de mâine“ scrise de dd. Gh. Bogdan-Duică, Radu Dragnea și D. Tomescu.

Revista SOCIETATEA DE MÂINE a plecat la drum abia după ce și-a asigurat colaborarea unui mănunchiu însemnat de scriitori și o astfel de organizație administrativă încât revista să poată dăinui cât mai mult prin propriile sale mijloace. Cititorii noștri vor constata cu bucurie că în jurul SOCIETĂȚII DE MÂINE se grupează aproape toți scriitorii ardeleni de pe vremuri, cari vor aduce în paginile ei acea atmosferă curată de idealism care a fost tăria noastră în trecut și va fi garanția dezvoltării noastre în viitor. Dănsii vor lua cu satisfacție la cunoștință, că revista noastră a obținut colaborarea regulată a celor mai de seamă teoreticieni bucureșteni ai științelor sociale și economice, în frunte cu d-l D. Gusti, directorul „Arhivei“ și „Institutului Social Român“, cari sunt întreprinderile române pentru cele mai serioase cercetări științifice asupra societății și statului.

Nu ținem în mare secret constituirea redacțională și administrativă a SOCIETĂȚII DE MÂINE, căci n'avem nimic de ascuns. Dăm aici adesiunile exprese de până astăzi ale colaboratorilor noștri și suntem siguri că ne vor onora în curând și alți oameni ai condeiului cu scrisul și încrederea lor, îndată ce se vor convinge de bunele noastre intenții și de rostul întemeiat al publicației acesteia:

COMITEUL DE DIRECȚIE: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupăș, Onisifor Ghibu, Vasile C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel.

COLABORATORI: 1. Agârbiceanu, Dumitru Antal, N. Bagdasar, Axente Banciu, dr. Lucian Borcea, dr. Al. Borza, A. Buteanu, Al. Ciura, A. Cotruș, Ilie Cristea, N. Dașcovici, Silviu Dragomir, Aurel Esca, Mircea Florian, I. Flueraș, Vasile Gherasim, Vladimir Ghidionescu, N. Ghulea, dr. Axente Iancu, Petru Ilcuș, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. Const. Lăcea, dr. Aurel Lazăr, dr. Aurelian Magier, ing. Macșai, Augustin Maior, dr. Sabin Manușild, Simeon Mehedint, Ștefan Metes, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Zenovie Păclișanu, Petru E. Papp, Ecaterina Pitiș, Iosif Pogan, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, dr. Gh. Preda, dr. Oct. C. Pușcariu, I. Rem. Anselme, Valeriu Sem, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. Mihail Șerban, G. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, C. Sudețanu, H. Teculescu, D. Tomescu, dr. Aurel Voinea, dr. Ion Voinea, Tiberiu O. Vornic.

Reprezentanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Fogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof.-ziarist Alex. Lupășanu
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii mari: prof. Ghergan.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohamul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior
Târgul-Mureș: Iosif Jumanca
Maramurăș: I. Birlea și dr. Vasile Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hateg: prof. Vasile Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. Ioan Baștiroiu

— D-l profesor Axente Banciu din Brașov și Muzeul limbii române din Cluj de sub direcția d-lui Sextil Pușcariu vor susține o rubrică permanentă, combătând greșelile de limbă și ortografie.

— ÎN BUCUREȘTI reprezentantul nostru redacțional este d. Gh. VLĂDESCU-RĂCOASA, asistent universitar de sociologie (st. Frumoașă 48.)

— Onorații noștri cititori cari doresc să citească în mod regulat revista sunt rugați a și da numele la administrație achitând minimul 4 numere înainte, adică lei 48. Avem nevoie neapărată să fim înformați în prealabil, pentru a ști ce tiraj să tragem și să ne aprovizionăm din vreme cu hârtia necesară.

Administrația revistei Societatea de mâine a luat măsuri ca abonații și cititorii regulați cu numărul să primiască revista la domiciliu îndată la apariție prin curieri speciali, nu cu poșta.

— **FUNȚIONARII, MILITARIII ȘI STUDENȚII** ci cari doresc să cumpere revista cu preț de favoare, sunt rugați a depune liste cu cel puțin 20 persoane la administrația noastră în fiecare joi dupămiază.

— Distribuția la domiciliu prin curieri și toate înlesnirile se fac și în celelalte orașe. Domnii abonați și cititori să se adreseze reprezentanților noștri pentru a fi serviți în mod expeditiv și a beneficia de avantajele acestora.

— Revista SOCIETATEA DE MÂINE apare cu regularitate în minimul 24 pagini cu acest format în fiecare Sâmbătă. Până Duminică ea va putea ajunge în cele mai îndepărtate localități. Administrația revistei să se imediat sesizată despre orice dificultate în nimanuare la vreme a revistei.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:

ION CLOPOȚEL

CLUJ, SÂMBĂTĂ 19 APRILIE 1924

Anul I.

N-rul 2

EXEMPLARUL 12 LEI

DREPTATEA IMANENTĂ A ISTORIEI...

A 6-a aniversare a unirii Basarabiei cu patria mamă a dat fraților moldoveni dintre Nistru și Prut un nou prilej să-și manifeste voința nestrămutată de a rămânea pentru totdeauna în cea mai strânsă unire cu toți cetățenii României întregite, alcătuind împreună cu ei un singur stat, o singură națiune politică.

Sub regimul dreptului de autodeterminare a popoarelor, cu privire la felul lor de cărmuire și apartinere politică, voința colectivă este un factor sufletească de importanță primordială. Sociologii, cari împart națiunile în două categorii: națiuni culturale și națiuni de stat, admit că nu e tocmai ușor a le distinge în mod lămurit, căci deși se întemeiază cea dintâi pe un patrimoniu comun de viață sufletească, iar cea din urmă pe țara unei organizări politice comune, se combină adeseori coexistând simultan în ambele ipostaze încât nu se poate preciza, dacă este mai puternică legătura lor politică sau cohesiunea religioasă bisericească. Se constată totuși, că manifestarea voinții de a forma o națiune politică a devenit moment istoric hotărâtor în viața națiunilor și în formarea statelor moderne. Friedrich Meinecke scrie în lucrarea sa „Weltbürgertum und Nationalstaat”, că voința de a fi o națiune cuprinzând la 1789 pe Francezi iar mai târziu, în secolul XIX pe Germani și pe Italieni, au drept rezultat formarea marilor națiuni de stat în Europa, cari n'au fost impuse de voința conducătorilor, ci elaborate prin acțiunea tainică și îndelungată a sufletului popular, manifestat prin limba, tradiția, cultura și credința națională. Astfel națiunea politică, concretizată în forma statului național, se înfățișează ca un produs firesc, ca un rezultat în evoluția națiunii culturale.

În sensul acesta toți Românii, sub orice fel de cărmuire poli-

tică streină ar fi trăit în trecut, n'au încetat un singur moment a forma o națiune culturală unitară, întrucât toate elementele constitutive ale patrimoniului lor sufletească au fost și au rămas, de alungul veacurilor, identice nu numai în cetățuia ocrotitoare a Carpaților, ci în aceeaș măsură la Dunăre, la Tisa și la Nistru.

Conștiința unității lor culturale a început a se manifesta în operele scriitorilor bisericești și în ale cronicarilor din sec. XVI și XVII cu toată hotărârea indicând direcția și finalitatea dezvoltării ulterioare. Această conștiință s'a manifestat însă neîntrerupt și pe tărâmul vieții politice. Grija deosebită a celor mai iluștri Domni ai Moldovei pentru statornicirea graniței răsaritene la Nistru, sacrificiile enorme aduse de toți Moldovenii pentru apărarea acestei graniți împotriva tuturor atacurilor îndreptate de Turci, de Tătari și de Cazaci asupra ei, adâncă durere și „măhniciune sufletească”, de care a fost cuprins întreg poporul românesc dintre Nistru și Prut la 1812, când s'a săvârșit raptul nelegiuit, spre a satisface lăcomia țaristă, au făcut din pământul Basarabiei cel mai românesc colț de țară, stropit cu necontenite riuri de lacrimi și de sânge.

Țarul Alexandru I, orbit de tradiționala tendință spre expansiune imperialistă, n'a ținut seamă de înțeleptele sfaturi, pe cari i le dăduse într'un memoriu vestitul său consilier, amiralul Mordvinov demonstrându-i că Rusia este destul de vastă și în loc de a se gândi la anexarea unor provincii noi și străine, ca Moldova și Valahia, ar face mai bine, să pună toate eforturile cu putință pentru îmbunătățirea și dezvoltarea teritoriului, ce-l are. Căci binele imperiului rusesc nu cere nici de cum dobândirea altor provincii: dimpotrivă, numai păstrarea patrimoniului național așa de bogat poate

să aducă gloria adevărată și lauda posterității (P. Gore, Populația Basarabiei, în revista Democrația din 1923 pag. 33-34).

Sfa'ul acesta n'a fost ascultat; fără de legea și nedreptatea isvorită din pofta lăcomiei selbatice, a fost consumată cu tendința hotărâită de a o perpetua. Totuș firea poporului moldovenesc dintre Nistru și Prut, simțul lui de frăție cu restul neamului, sufletul lui traco-roman n'a putut fi schimbat nici sub presiunea celor mai silnice mijloace ale țarismului dominant. Când voința de a fi toți Românii împreună și de a forma o singură națiune politică independentă a început a se manifesta prin adunarea națională a Românilor ardeleni la 3/15 Maiu 1848, când frații din principatul Țării Românești și al Moldovei reușiră a traduce la 1859 în faptă, măcar parțială, voința aceasta colectivă prin unirea lor sub Cuza-Vodă, Basarabenilor nu le-a fost dată puțința să-și spună cuvântul merit a exprima dorința tainică a sufletului lor sugrumat. Dar când raza libertății cetățenești a reușit să pătrundă până la dânsii, încă din primăvara anului 1917 nimic nu i-a mai putut împiedeca în manifestarea voinții lor ferme de a se uni cu frații de un sânge și de o lege, spre a alcătui împreună cu dânsii statul național-român, reconstruit acum de dreptatea imanentă a istoriei ca o târzie răsplată pentru toate suferințele și vicisitudinile unui trecut bimilenar.

În fața acestui verdict al istoriei, ar fi mai prudent și pentru conducătorii Sovietelor, să-și reamintească sfatul înțelept, pe care l-a dat amiralul Mordvinov țarului Alexandru I, făcând să amuțască patima roșie cu toate veleitățile sale imperialiste și împăcându-se cu împlinirea destinului. Cuvinișos lucru este, ca pe ceice Dumnezeu i-a rânduit să viețuiască împreună, nici o putere omenească să nu încerce a-i despărți!

ION LUPAȘ

MONARHIA CONSTITUȚIONALĂ

În anticitate monarhia constituțională nu este cunoscută. Vechile cetăți grecești și italice, în frunte cu Roma, cunoscute numai două forme de guvernământ: regalitatea și republica.

Când se constituie statul, prin alianța mai multor triburi, el are forma societăților mai mici, din care se compune. Ca și familia, curia sau tribul, capătă și el un șef; numit rege, care este comandantul armatei, primul preot și judecător suprem.

Oamenii credeau că societatea trebuie să se conducă după voința zeilor. Și cine putea să cunoască această voință, dacă nu preoții și cu deosebire căpetenia lor, care era regele? Hotărârea lui, fiind hotărârea zeilor, trebuia să fie lege, iar sentința lui, urmând aceeași sentință divină, nu putea fi apelată.

Iată dar că, din punct de vedere logic, lucrurile sunt cât se poate de clare: regele, ca interpret al zeilor — adesea ca fiul unuia din aceștia — avea dreptul să guverneze singur, iar poporul nu i se supunea lui, ci voinței divine. Admiți premisa, trebuie să admiți întreg raționalismul.

Sfatul bătrânilor, adică senatul, care funcționa pe lângă rege, era numai un corp consultativ.

Așa era credința de atunci, și potrivit acestei credințe, așa erau așezămintele politice și sociale. Cu vre-o șase veacuri înainte de Christos, vechia credință a început să se clatine, și dimpreună cu ea, și instituțiile, cărora le slujia drept temelie. Oamenii au ajuns la o altă convingere, contrară celei din urmă, și anume, că legile trebuie să le facă ei înșiși, cari își cunosc nevoile. Pretutindeni, în viața publică, trebuia să se afirme voința majorității. Multimea se adună, votează, și părerea celor mai mulți ajunge lege. În noul sistem de guvernare, evident că regele nu mai are loc. El e alungat, iar atribuțiunile lui preoțești, militare și judecătorești, trec asupra unor demnitari, simpli executori ai voinței populare. Noua formă de stat se cheamă republică.

Avem, prin urmare, două concepții, amândouă clare în sine, dacă le admiți premisa. După una, legea, cu caracter divin, se descopere prin rege, o persoană sfântă și ea, iar cetățeanului nu-i rămâne decât să se supună. După cea de a doua, legea, de origine omenească, tinde să exprime cât mai fidel voința poporului și să corespundă intereselor acestuia. Dincolo suveranitatea e a regelui, locuitorul zeilor; dincoace a colectivității, care își crează organele de execuție.

Până la biruința creștinismului, nu se cunoaște alt sistem de guvernare. Chiar împărații romani își derivă puterea dela popor, și nu dela zei. Într'adevăr, împărăția se naște printr'un cumul de

atribuțiuni. Consul, tribun, pretor, și comandant al armatei în aceeași persoană, împăratul stăpân absolut asupra justiției, administrației și armatei. Toate aceste puteri le obține însă, de formă, prin alegere și nu prin grația divină. Egal cu colegii săi de magistratură, cel puțin în sensul constituției, împăratul devine atotputernic numai bizuindu-se pe armată, al cărei comandant-șef pe viață este. Regalitatea, reprezentând voința divină, reînvie numai în evul mediu, sub puternica influență a creștinismului. Fiecare stat caută să imite structura în formă de piramidă a bisericii catolice. Baza largă a piramidei o formează milioanele de iobagi și cu cât urcăm în sus, cu atât castelele scad ca număr de suflute, dar sporesc în privilegii. În vârful piramidei se găsește regele autocrat, care își derivă puterea nu de la baza piramidei, ci din ceruri. De aceea, de faptele sale regele nu poate răspunde aici pe pământ, ci în fața puterii divine, al cărei ales se socoate. În veacul trecut, cele două concepții, adesea în luptă aprigă una cu alta, au dat naștere unui compromis, care se cheamă monarhie constituțională.

Această formă de cărmuire admite într'adevăr, că legile trebuie să aibă origine omenească, dar, când e să tragă ultima concluzie, împarte suveranitatea între popor și rege. Mai bine zis, deasupra voinței poporului se așează suveranitatea regelui, ca un fel de regulator suprem. Poporul adică își alege un parlament, acesta la rândul său desemnează guvernul, însă regele poate să concedieze, când îi place, guvernul, și să disolve parlamentul.

Formula e de sigur opera sofistăriei, avocătești, care s-a pus în slujba capitalismului. O conștiință onestă și dreaptă nu s-ar fi gândit nici odată să im-

partă indivizibilul. O suveranitate, dacă nu se acordă întreagă, indiferent cui, nu mai e suveranitate, ci o amăgire. În practica vieții politice, unde există o logică a faptelor de care se sfarmă toate creațiunile hibride, monarhia constituțională nu există. E și natural. Indivizibilă fiind, suveranitatea este sau a poporului sau a regelui, nici odată a amândurora. În Anglia, regele poate să disolve parlamentul, dar n-o face decât având asentimentul poporului. El nu e din voința națiunii, deci ne aflăm în fața unui regim curat democratic, dacă voiiți în fața unei republici cu cap încoronat. În România, țara poate să aleagă un parlament, dar numai cu condiția ca el să convină și cercurilor din jurul palatului. Cu alte cuvinte, poporul nu poate eși din voința acestor cercuri. Cazul primului parlament dela unire încoace, disolvat după trei luni de activitate, este foarte elocvent în această privință.

Evenimentele de după război confirmă întru toate aceste observații. Multimile, ferm hotărâte să guverneze singure, n-au prea făcut deosebire între monarhiile „din grația lui Dumnezeu“ și cele cari se întitulează și din „voința națională“. Mânia poporului a isbit în autocrație, sub orice formă înșelătoare a găsit-o. Alături de țarul Rusiei, a trebuit să plece și Constantin al Greciei, care tot timpul războiului a făcut politica dinastiei și nu a poporului Grec.

În schimb, guvernul muncitoresc englez nu se gândește un moment să desființeze monarhia. La ce, când ea nu împiedică libera manifestare a voinței populare?

Cad numai cei cari nu vreau să vadă că întreaga lume se îndreaptă astăzi spre concepția democratică de guvernare.

Prof. Ilie Cristea.

REDACTIIONALE

Două din manuscrisele anunțate că vor apărea în numărul acesta nu ne-au sosit la timp, cu toate că fuseseră promise prin telegraf. Pentru a nu risca și pe viitor asemenea întâmplări, nu vom anunța decât materie importantă primită deja la redacție și care neapărat va apărea în numărul indicat.

Începând cu numărul viitor vom publica o prea interesantă serie de observațiuni ortografice și lexicale sub titlul „Cum să scriem?“ datorită distinșului om de literă d. Sextil Pușcariu, directorul muzeului Limbei române din Cluj. Publicul va fi recunoscător dlor Sextil Pușcariu și Agenție Barciu pentru prețioasele contribuțiuni la o limbă corectă mai ales în Ardeal.

Scritorul de atâtea finețe și duio-

șie d. Al. Ciura va colabora cu regularitate, în cunoscutul d-sale gen folietonist, la „Societatea de mâine“, începând cu nrul de sfintele sărbători ale Paștilor (nrul 3).

În chestiuni de artă și informație artistică revista noastră și-a asigurat colaborarea d-lui Emil Isac.

Casele de editură și domnii autori cari vor să li se facă dări de seamă imparțiale în revista noastră, sunt invitați a ne trimite scrierile în dublu exemplar.

Domnii colaboratori cari vor să aibe șansa a li se imprima neapărat manuscrisele în numărul săptămânii respective, să ni le trimită până cel mai târziu luni seara.

CONFEDERAȚIUNEA DUNĂREANĂ

Într-o conferință rostită în București, la „Institutul social“, d. Andrei Corteanu, bărbat cu carte și simț politic-real, a aruncat o privire asupra izolării poporului român în mijlocul slavismului și a crezut că, pentru viitor, este necesar să se aibă în vedere și idea confederațiunii dunărene.

Idea aceasta nu este nouă; au susținut-o odată și Ungurii; însă, de câte ori s'a ivit, a căzut repede în întunec: Se pare că din cauza Austriei, care o socotia realizată prin ființa sa de față.

Existența Austriei s'a întemeiat pe două necesități: Înaintând spre Sud-Est și Nord-Est, menirea ei a fost să țină în loc ori să nimească două puteri despotice: Turcia și Rusia. Turcia este acum departe; Rusia (provizoriu impotentă) urlă, dar nu atacă și așteaptă (probabil) momentul să fie mută, dar să atace; Rusia se va feri să devie o — Turcie, să fim siguri de aceasta.

Retragerea Turciei în regiunile din care ne-a venit, trebuia să fie fatală Austriei. Acest lucru noi îl înțelegem și cu inima; Nemții încep a-l înțelege cu rațiunea, de sigur în contradicție cu inima lor. Dar, dintre Nemți, eu voiu cita numai un scriitor; pe un profesor dela universitatea din Berlin: Walter Vogel, *Das neue Europa und seine historisch-geographischen Grundlagen* (1921, vol. II, p. 383): „Cu decăderea Turciei Austria pierduse motivul propriu al îndreptățirii existenței sale. După ce menirea ei, ca apărătoare a Europei contra barbariei asiatice s'a sfârșit, Austria nu se mai putea susține decât câștigând sau recăștigând civilizației europenești popoarele și frânturile de popoare anexate în cursul împlinirii problemei sale; dar prin aceasta ea ajunsese a le educa și spre proprie viață națională; deoarece statul național este forma proprie, caracteristică a vieții europene. Problema aceasta a Austriei i-a fost înlesnită prin faptul că teritoriul statului ei era, *grosso modo*, o unitate de comunicație, un „Stat dunărean“ (*Donaustaat*), cu centrul de gravitație în basenul vinez. Forțele stimulate cultural de Austria, iar politicește de înaintarea generală a vieții europene, au spart așadar vechia formă habsburgică și au înlocuit-o cu ce primim acum, la acea cotitură istorică minunată, care ne-a dat și nouă unitatea națională.

Din ruinele Austriei se ridică, deocamdată, o singură nevoie; cea economică, cerând par'că să fie reclădită, *acuma prin învoeli*, așa cum, cu oarecare succes, încearcă cancelarul austriac Seipel. *Confederația*

economică mie mi se pare mai realizabilă și mai vrednică de urmărit. Primirea bună, făcută lui Seipel la București, este o dovadă că factorii responsabili ai țării gândesc tot astfel.

Dar: pe cât timp?; până când Austria va deveni — germană? Căci idea națională-unitară nu se va opri în loc niciodată!; până când unitățile care au înlocuit Austria nu se vor mai simți avisate unele la altele chiar în măsura de acum?; până când cine știe ce prevăzut sau neprevăzut eveniment va pune capăt eventualei înțelegeri? La ce, însă, atâtea întrebări? Cuminte gândim și facem dacă ne gândim la moment și facem, pentru nevoile lui, tot ce el cere, mai mult chiar decât cere. Făcând aceasta, plecăm sigur spre — dorita societate de mâine.

Dar, dacă vestul fost-austriac nu recere mai multă grijă, decât cea economică, — Estul rusesc ne cere. „Neamul românesc“, cu vreo două articole (unul chiar despre panslavismul filosofilor slavi), d. A. Corteanu și alții au început a vedea cum se reînflăcărează idei vechi, panslave, contra cărora noi avem nevoie de-o întărire mai completă decât cea numai economică. Ideile vechi, care nu vor muri de dragul nostru sunt — ideile panslave. Ele au apărut în forme clare înainte de 1848 și la 1848: Slovaci și Cehii le-au cântat întâiele imnuri calde și agresive; de teama lor s'a conglomerat germanismul și a încercat o soluție, care, precum vedem, nu a reușit.

Pentru a dovedi cetitorilor noștri că războiul mondial a înaintat, prin rezultatele sale, și ideile panslave, aduc aminte de o publicație, în timpul său senzațională. D. A. Sturza a citat-o la noi în cunoscutul studiu despre *România, Rusia și Europa*; Mihail Eminescu a studiat-o într'un articol din acea bună serie de scrieri politice, la care este folositor să ne întoarcem cât mai des. Publicația lui Danilewski, în Cluj, nu se află (!), la nici-o bibliotecă; bucuros aș fi citat-o aici direct! neaflându-se, o citez după M. Eminescu (Ediția A. C. Cuza p. 514).

Cartea lui N. I. Danilewski (*Rusia și Europa*) s'a publicat la 1871, câțiva ani înainte de războiul nostru de independență. Privitor la Orient, generalul rus susținea că Orientul cade în sfera Rusiei, care ar dirige din — Constantinopol o *confederație slavă*. După desfacerea împărăției austriace și a celei turcești, Rusia ar alcătui confederația aceea slavă, care

s'ar compune după Danilevski, din următoarele state:

1. Regatul *cehesc*, cu Boemia, Moravia și partea de Nord-Vest a Ungariei, cu 9 milioane de locuitori.

2. Regatul *sârbo-croat*, cu: Serbia, Muntenegru, Bosnia, Herțegovina, Albania de Nord, *Banatul*, Croația, Slavonia, Dalmația, Carintia, Stiria, până la Drava, cu 8 milioane locuitori.

3. Regatul *Bulgariei*.

4. Regatul *României*, cu: partea de sus a Bucovinei, Transilvania *până la Mureș și parte din Basarabia* rusească. Pentru această cesiune Rusia s'ar compensa cu Delta dunăreană și cu Dobrogea.

5. Regatul *grecesc*, cu: Tesalia, Epirul, partea de Sud-Vest a Macedoniei, insulele Arhipelagului, țărmurii Asiei mici ai mării Egeice, Candia, Rodos și Cipru.

6. Regatul *maghiar*, consistând din părțile acelea ale Ungariei și Transilvaniei câte sunt locuite de Maghiari și câte vor rămânea după împărțirea între Boemia, Serbia și România.

7. Teritoriul *Țarigradului*, cu părțile din Rumelia, țărmurii asiatici ai Bosforului, ai mării de Marmara și ai Dardanelor, peninsula Galipoli și insula Tenedo.

Până aici merse Danilevski, în extrasul lui Eminescu. Acum asemenea — rezultatul războiului mondial cu cererile de acum 50 de ani ale panslavismului și prindeți minte — toți cei ce ați perdut-o de bucurie că, în sfârșit, ne-am văzut uniți. Trebuia să ne unim; era firesc; era logic; era fatal; voiam; dar pe lângă unirea noastră au răsărit și acele state care erau gândite ca părți din confederațiunea — slavă! Și încă au răsărit aproape așa cum le calcula faimosul scriitor panslav, care, ați văzut, pe noi, Români, ne reducea sub limitele firesc impuse de întinderea noastră reală, etnică.

Țările confederației, care nu s'a făcut — sau nu s'a făcut... încă? — nu sunt țarate și regate, ci sunt și republice, care nu vor fi având chiar înclinațiunile politice și teoretice de pe la anul 1871: republica nu poate fi nedreaptă, cum Danilevski era dispus să fie din partea Rusiei țariste; țările eventualei confederațiuni respiră astăzi *libertate* și nu vor mai fi dispuse să și-o facă dependentă de-o republică comunistă, care nu ține la ideale naționale, ci mai ales la cele economice-socialiste; țările eventualei confederații tutelate de Rusia au și găsit o formă de conlucrare care este — *Mica antantă*, tot un fel de confederație dunăreană trunchiată; cei cincizeci de ani au semănat și realizat idei, care par mai productive și mai mă-

guloare amorului propriu național decât oferta veche rusească, a lui Danilevski.

Totuși — ideile odată utile, pot să reapară în împrejurări în care să mai fie utile. O idee de acestea este și aceea a confederației panslave. Dacă ea se va realiza vre-odată, România n'ar avea încotro — ar pica în ea.

Cum, însă, România nu este un stat lipsit de energie și curaj; cum dragostea ei de independență îi este mare, ea nu face rău să se cugete la toate formele care o pot garanta azi, mâine, în viitor. Confederația dunăreană ar fi o astfel de formă; și numai cu folosul arătat ar fi o formă de chibzuit ori de dorit; și de opus odată — cine poate bănuî: când? — preventiv — confederației slave.

Văzută din punctele de vedere arătate mai sus, discuția reluată de d. A. Corteanu este un fragment important din chestiunile în fața cărora România de mâine, societatea românească de mâine se vor vedea puse. A cugeta asupra lui, a cugeta ca popor, nu ca diplomat, (ori ca preținși diplomați), ca nație întreagă, nu ca politicieni izolați (ori ca preținși politicieni), este o datorie. Ideile au oricând rost; numai realizările sunt ori nu sunt oportune; Mica antantă face, poate, neoportună discuția între diplomați, deși — nu văd de ce ei ar rămânea numai în marginele tratatelor și de ce nu ar ciocăni și la porți încă nedeschise spre viitor. Dar facă ei ce cred că trebuie să facă; asculte ori nu glasul nației; scriitorii nației, sgândăritorii ai instinctelor de conservare, lămuritori ai acțiunii lor core-spunzătoare instinctelor, sunt datori să sufere materialul de chibzuire.

De aceea și noi vom mai spune, altădată, câte ceva despre confederația dunăreană.

G. BOGDAN-DUICĂ

NUMĂRUL 3 AL „SOCIETĂȚII DE MĂINE“

(de sfintele Paști)
cuprinde o bogată
materie semnată
de domnii: Vasile
Goldiș, dr. Iuliu
Moldovan, Sextil
Pușcariu, I. Agâr-
biceanu, Al. Ciura
etc. etc.
etc.

SERBĂRILE DELA CHIȘINĂU

Ziua aniversară a Unirii Basarabiei, a fost sărbătorită în acest an pretutindeni în cuprinsul întregii Români Mari. Această unanimă manifestație a sufletului românesc de pretutindenea valorează cel puțin cât un — plebiscit ca acela pe care îl dorește vecinii noștri de peste Nistru. Ea este o dovadă că chestiunea Basarabiei nu mai este astăzi, cum putea fi socotită acum șase ani, — o simplă chestie basarabeană, ci este o chestiune general-românească, pe care, chiar dacă basarabenii ar mai voi s'o rezolve după așteptările celor dela Moscva, — ceea ce, din fericire, nu este cazul, — ei n'o mai pot. Basarabia este de ani de zile o parte integrantă a României întregite și soarta ei nu poate fi hotărâtă decât de întreaga țară.

De altfel Basarabia și-a arătat punctul ei de vedere față de atitudinea Sovietelor, prin grandioase întruniri cari au avut loc acuma două săptămâni atât la Chișinău, cât și în celelalte orașe, întruniri în cari a fost destulă spontaneitate, încât pentru orice om obiectiv ele să poată fi socotite ca concludente.

O nouă manifestație a Basarabiei nu mai era necesară, decât în cazul când ea ar fi putut să întreaacă cu mult proporțiile întrunirilor anterioare, dând dovada unei perfecte consecvențe și solidarități a tuturor acelor cari, cu 6—7 ani în urmă, au pus temelia Basarabiei de azi, precum și a acelor cari atunci au stat în rezervă, și dacă ea ar fi putut fi o dovadă și despre solidaritatea națională a întregului românism, mai presus de provincii și de partide.

Dar o astfel de manifestație oficialitatea de astăzi, din nenorocire, n'a fost în stare să ofere.

Dimpotrivă: serbările dela Chișinău au dat dovada unei solidarități basarabene profund zdruncinate și a unei solidarități românești tot așa de regretabile ca și aceea pe care viața publică de fiecare zi ni-o atestă de ani întregi.

În loc de unanimitatea sufletului basarabean dela 1918, am avut la serbările din Chișinău o dureoasă și acută divizare a puținelor forțe naționale; în loc de mai multă unire decât acum 6 ani, incomparabil mai puțină! Dintre luptătorii moldoveni pentru Unire, cei mai însemnați au lipsit, — întocmai cum au lipsit ardelenii în 1922 dela Alba-Iulia, cu prilejul încoronării.

O serbare a Unirii fără Pelivan, Halippa, Ciuhureanu, Alexandri, Crihan, Codreanu, Tanțu, Buzdugan, Bogos, ș. a., poate să fie oricât de strălucită, — ea n'are nici o valoare, dimpotrivă, ea dovedește o stare de lucruri îngrijitoare, peste cari oamenii cu răspundere n'ar trebui să treacă așa de ușor, cum trec de fapt.

De asemeni n'ar fi trebuit să lipsească dela această manifestație, nici reprezentanții celorlalte naționalități din Basarabia, cari prin prezența și mai ales prin declarațiile lor ar fi trebuit să aducă un aport esențial la însași ideea Unirii. Cu prilejul deschiderii Sfatului Țării, acest moment esențial n'a fost dat uitării. Au vorbit atunci nu numai delegații autorizați ai Ovrelor de toate nuanțele, ci și reprezentanții Ucrainenilor — și e bine să ne aducem aminte că atât d. Luțenco, cât și ofițerul Gramada i-au numit pe Moldoveni „stăpânii țării“ și „stăpâni de casă“ (*hazoim*)¹⁾ —, ai Polonilor, ai Grecilor și ai Bulgarilor și Găgăuzilor.

Astăzi, după șase ani și jumătate, solidaritatea basarabeană n'o mai reprezintă decât partidul guvernamental — destul de redus ca aderenți — și marele rabin Tirlson!

Deci, și aici, mai puțin ca la 1917 sau la 1918.

Dar cu ocazia serbărilor dela Chișinău s'a mai uitat încă un moment de o însemnătate foarte mare, care, utilizat în mod inteligent, ar fi putut să dea întregii manifestații o greutate politică internațională cu totul deosebită.

Se știe, — adevărat știu cei cari au participat cu tot sufletul la mișcarea națională basarabeană chiar din primele săptămâni ale revoluției rusești, că în cursul celor doi ani de lupte pentru emanciparea românismului de peste Prut, chestiunea basarabeană n'a fost o chestiune pur teritorială, ci o chestiune națională care depășia geograficește și Nistrul. În programul Partidului național moldovenesc din Martie 1917 se zicea că acest partid, grație principiului autodeterminării, „se simte dator a pași pe calea dobândirii drepturilor cetățenești și naționale pentru Moldovenii din Basarabia și de dincolo de Nistru“.

Pentru aceștia din urmă programul partidului prevedea la punctul

¹⁾ Vezi G. Tofan: „Însemnări dela deschiderea Sfatului Țării“, în gazeta „Ardealul“ din Chișinău, Nr. 9 din 1917 și broșura: „Serbătoria Basarabiei, Chișinău, 1917, pg. 114 și 116.

10 „să li-se cheazăluiască aceleași drepturi naționale pe tărâm cultural, bisericesc, politic și economic, pe cari le vor avea în Basarabia locuitorii de alt neam“.

Drept urmare a acestei conștiințe a unității naționale a tuturor Moldovenilor din fosta Rusie, la congresul din Octomvrie 1917, în care s'a declarat autonomia Basarabiei, au participat și ostași de peste Nistru, cari prin glasul lui Toma Jalbă au cerut, cu o mișcătoare insistență ca și pământului românesc de peste Nistru să i-se asigure aceeași soartă ca și Basarabiei.

Scena aceasta n'a fost un simplu epizod liric, — ea a avut urmări politice practice imediate: În Sfatul Țării au fost aleși și câțiva deputați de peste Nistru, printre cari cel dintâi fu însuș T. Jalbă, apoi St. Bulat, care peste mai puțin de două luni avea să conducă congresul național al Românilor transnistrienii, ținut la Tiraspol, în zilele de 17 și 18 Decemvrie 1917. Comunitatea acestor două ramuri ale românismului s'a putut vedea foarte limpede la acest congres, la care Sfatul Țării basarabean a fost reprezentat prin vicepreședintele lui, dl P. Halippa, și prin trei delegați (A. Crihan, G. Mare și N. Grafeneu) și care a vrut să declare chiar unirea politică a pământului românesc de peste Nistru cu „Moldova“.

După declararea independenței „Republicei Moldovenești“, cu câteva zile înainte de unirea acesteia cu România, a intervenit, pe lângă legăturile de până aci cu Transnistrienii, o nouă legătură, de astădată de ordin bisericesc: „Comisia bisericească a Basarabiei“ a adus, în ședința ei dela 13 Martie 1918, trei membri de peste Nistru,¹⁾ intenționând ca, după acest început, Biserica de dincolo, a cărei naționalizare o hotărîse congresul dela Tiraspol,²⁾ să fie, cu timpul, înglobată la cea din Basarabia.

Ei bine, la serbările din Chișinău nu s'a mai dat chestiunei naționale de dincolo de Nistru nici o atențiune, ca și când ea n'ar exista în nici un chip.

Ce e drept, cei doi luptători de frunte, dd. Bulat și Jalbă, erau și ei la Chișinău, dar ei n'au fost băgați în seamă. Nu s'a găsit nimeni care să le dea un rol în ca-

drul serbării, nici cine să-și aducă cu un cuvânt aminte de ei! Dnii Schmidt, Crupenschi și Țiganco au putut să se facă simțiți la Viena, cu prilejul tratativelor de dăunăzi, iar la noi conducătorii celor aproape un milion de frați de peste Nistru n'au găsit nici o sollicitudine și prezența lor n'a fost exploatată nici din punct de vedere general românesc, nici din punct de vedere basarabean.

Când m'am întâlnit în gara Chișinăului cu T. Jalbă, cea dintâi întrebare pe care mi-a pus-o acest țaran simplu din cea mai înapoiată provincie, a fost: Când trimișii Sovietelor au spus la Viena că unirea Basarabiei s'a făcut pe urma presiunii armatei române, de ce România n'a răspuns cu desbaterile congresului nostru dela Tiraspol? Acolo nu era nici o armată română și Moldovenii totuși au vorbit pentru unirea lor cu Moldova, pe care ar fi și votat-o întreg poporul, dacă n'ar fi venit pe neașteptate bolșevicii peste ei.

Păcat că reprezentanții oficiali al României de astăzi n'au avut înțelepciunea, prevederea și curajul fratelui nostru transnistrian, pentru a utiliza punctul de vedere al acestuia atât pentru chestiunea basarabeană, cât și pentru cea a fraților de peste Nistru, astăzi din nou dată uitării cu desăvârșire. Ce răsunet ar fi avut în întreaga lume politică, dacă la Chișinău ar fi răsunat din nou strigătul de alarmă al lui T. Jalbă și dacă primul ministru al țării ar fi declarat ca să audă și dnii dela Moscova și cei dela Liga Națiunilor, cari poartă atâta grije minorităților din cuprinsul țării noastre, că vom respecta drepturile acestora în măsura în care vor fi respectate și drepturile fraților noștri de peste Nistru, pentru cari s'ar putea pune chiar chestia plebiscitului.

Dacă primului ministru i-a scăpat din vedere această chestiune, mă mir cum n'a avut curajul s'o ridice bătrânul diplomat, dl Phekyde, care la 13 Iunie 1919 nu s'a dat îndărăt de a releva, la Sibiu, în calitate de prim-ministru ad-interim, chestiunea Românilor din Banatul sârbesc, chiar în prezența Maiestății Sale Regelui, cu prilejul banchetului oferit de Consiliul Dirigent.

Dar n'au fost uitați cu prilejul serbărilor dela Chișinău numai Basarabienii cari au făcut Unirea, și Românii de peste Nistru, ci au

fost lăsați pe dinafară și Românii din celelalte provincii. Pentru cei din vechiul Regat — reprezentanți doar prin guvern și prin un număr de vr'o 50 de parlamentari liberali transportați la Chișinău cu tren special — (dela Iași n'am mai văzut pe nimeni) — s'au găsit, ce e drept, câteva cuvinte de dragoste și de recunoștință din partea dlui S. Niță, fost ministru averescan, dar pentru Ardeleni, cari se știe, că au avut și la Chiev, și la Chișinău și la Odesa un oarecare rol în mișcarea basarabeană, nimeni n'a aflat de bine să spuie un cuvânt, nici chiar după ce un deputat liberal ardelean a adus Basarabiei salutul Ardealului și a făcut aluzii destul de transparente la ajutorul dat de aceasta Basarabiei. Tot astfel, nici o vorbă despre Bucovina, — cu toate că în istoria renașterii Basarabiei contribuția acestor două provincii a precedat-o și a covârșit-o pe aceea dată de Vechiul Regat.

Și au mai fost și alte greșeli, cari nu pot fi trecute cu vederea.

Astfel: de ce nu i s'a dat dlui Marghiloman, sub care s'a făcut unirea, posibilitatea de-a lua parte la serbări și de a rosti discursul anunțat înainte, prin care ținea să răspundă printre altele, și unor afirmațiuni greșite și tendențioase ale domnului Crestinschi? Și, mai cu seamă, de ce n'a fost invitat Alteța Sa Regală Principele Carol, a cărui prezență ar fi avut o importanță politică cu totul deosebită și ar fi neutralizat și efectele politicianismului de partid?

**

Așa cum au fost serbările dela Chișinău, — cu toată mulțimea de oameni aduși de administrație, — cel puțin pentru mine, care am fost martorul ocular al tuturor evenimentelor mari din Basarabia anilor 1917 și 1918, evenimente străbătute de o unitate de simțire cu adevărat făcătoare de minuni — ele au fost un prilej de întristare.

Numai atâta poate da România Mare, după șase ani dela unirea tuturor provinciilor ei?

Dar atunci, Basarabia era mai tare când era singură, căci atunci cel puțin avea un suflet, până când azi se pare că nu-l mai are.

Detestabil examen dă, cu fiecare prilej, politicianismul românesc...

Cluj, 12 Aprilie, 1924.

Onisifor Ghibu

¹⁾ Cf. ziarul „România Nouă“ din Chișinău, 16 Martie 1918.

²⁾ Vezi O. Ghibu: Desteptarea Moldovenilor de peste Nistru, Chișinău, 1917, pag. 61.

Tochmai în timpul când la Paris apărea cartea d-lui N. Iorga, *Legături între Orient și Occident în evul-mediu*, carte menită să încorporeze la Occidentul latin teritoriul românesc, pe baza unor socotințe istorice comune romanității medievale, tocmai în acel timp, la București, câți-vă scriitori au întreprins să ne convingă că suntem deadreptul din Orient și că aparținem, culturalicește, slavilor. Organul acestei noi teorii este revista de după război *Gândirea*, largă în îngăduința curentelor și părerilor cât un magazin englez, iar scriitorii cari și-au pus în slujba apologiei orientalismului român taientul — liric sau epic, ziaristic sau diletantistic, — sunt d-nii Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru și Lucian Blaga. Mai departe, ca imitarea dispuței dintre slavofili și occidentalisti Rusiei să fie cât mai aproape de model, asemănător eterodocșilor cari au pătat câmpul pravoslavnic al Rusiei, cineva a venit între ortodocșii dela *Gândirea* să-i combată, susținând o cât mai largă „europenizare“ a României.

În trecut nu este rar cazul când scriitorii artiști s'au pus în slujba unor curente de idei, mai ales după ce au ajuns la o maturitate artistică. Și în urma dovedirii talentului lor real într'un gen literar, cum este poetul Nichifor Crainic. Dar scriitorul care-și ia o astfel de sarcină în fața istoriei culturale, înainte de a păși impetuos la scris, are să se întrebe: întrucât se potrivesc ideile cu faptele, și dacă se acordă, întrucât nu trebuie să de pus între păreri raporturi logice pe care obiectele, la care ele se raportează, nu le cuprind? Căci din moment ce nu sunt respectate aceste cerințe, pe cât de elementare pe atât de streine poeziei, scriitorul artist cade deadreptul în romantism, și ni se pare că scriitorii cari au plecat dela admirația literaturii ruse și au ajuns cu formarea culturalei române la Chiev, repetă în mic — și, să sperăm! în mod trecător, — romantismul istoricilor noștri de pe vremuri cari ne purtau în regiuni tot atât de depărtate; — ei devin neoromantici.

Dela sine înțeles că nu în aceste pagini și nu cu lipsa noastră de competență vom desbata aici dacă poporul român este, sufletește și cultural, mai „oriental“ decât „occidental“ sau „mai“ occidental decât oriental: — lucrările de istorie critică și de filologie fac destulă lumină. Ceeace cade acum în vorbire, este afirmația axiomatice a poetului Nichifor Crainic, însușită și de d-l Pamfil Șeicaru, că toată cultura noastră este străbătută de influență orientală rusească în aceeași măsură în care e-te străbătută de cea sud-orientală. Altfel cum s'ar putea afirma în

Gândirea că în d-l Lucian Blaga s'a „revoltat fondul nelatin“, după propria sa mărturisire; — cum s'ar putea face, număr de număr, elogiul culturii ruse, ceea ce rezumă d-l Șeicaru: „astăzi literatura europeană este cucerită, stăpânită de literatura rusească“; — și cum propagandă pentru nouile idei mântuitoare chemate să ne salveze dela neînălăturabilul „apus al Occidentului?“ Deci fondul istoric al problemei, baza de operații a acestui filoslavism vag și unduitor, care mai mult transpiră decât se afirmă, se găsește în următoarea propoziție a poetului Nichifor Crainic: „Un larg fluviu de orientalism a curs deci în matca sufletului nostru popular. Bizanțul și Kiewul au fost pentru noi vămile pe unde s'a strecurat, pe dedesuptul ortodoxiei, acest import ce s'a disolvat cu vremea în rezervoriul forțelor noastre primitive.“ Și după ce aflăm că „el face parte din avuția noastră populară și alcătuiește încă o putere de diferențiere și de rezistență a mentalității patriarhale, a geniului autohton față de curentul civilizației europene“, în același stil fugăreț ni se pune ca problemă românească: „Problema Rusiei în raport cu civilizația europeană e problema tuturor popoarelor de regim patriarhal din sânul ortodoxiei.“

Lăsăm, deocamdată, la o parte intrulocarea religiei cu națiunea, a filosofiei istoriei cu starea socială, înmă-nunchiate într'un avânt retoric vrednic de admirat din punct de vedere artistic, și ne oprim la egalarea pe care o face Chievului cu Bizanțul. Ce ne-a venit dela Chiev, ca să facă „parte din avuția noastră populară“ și, adăogăm noi, chiar culturală cultă? D-l Nichifor Crainic citează cărțile populare de „origine asiatică sau balcanică, bogomilă“, ori d-sa știe că bogomilismul vine de peste Dunăre, și nu de peste Nistru. Tot de peste Dunăre ne-au venit monahismul, limba cărților bisericești, dela sud-vest tiparul, iar marile reforme culturale, traducerea cărților bisericești în limba română, numai dela Chiev n'au venit, ci dinspre Occidentul, față de care, asemănător Rusiei, ne îndeamnă să „rezistăm.“ Sau știe d-sa vre-o influență, imedită pentru noi, care să fi venit de-acolo? Bun înțeles că dacă d-sa vorbește de „import“, el trebuie să fie marcat istoricește, trecut la răbojul culturalei noastre știută de noi toți, așa cum știm cu toții de-o înrăurire, una singură, venită dela Chiev: aceea a lui Petru Movilă. Și pentru că neoromanticii noștri culturali, poate, mai mult cartea lui Masaryk despre Rusia, — în care se înseamnă și *confessio orthodoxa Mogilas* (*Zur russischen Geschichte und Religionsphilosophie*, I, 54) — decât lucră-

rile românești, vom reproduce urăterul pasagiu din cartea d-lui N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688*, pasagiu pe care, desigur, d-l Șeicaru l-a cunoscut când s'a grăbit să-și însușească vederile d-lui Nichifor Crainic: „Dacă a fost o înrăurire rusească asupra culturii românești de atunci, trebuie să nu se uite că venia din Rusia polonă, și nu din Rusia Țarului, care era cufundată încă în adânc întuneric, și dela o Mitropolie rusească, unde un Român ajunsese cea dintâiu lumină a conștiinței, a învățăturei, a lucrului cu mințea. Să n'o uităm nici noi, și să n'o uite nici alții“ (pag. 132). Aceste cuvinte, publicate în 1904, se vede că sunt uitate în 1924, de-o potrivă uitată starea Rusiei, zugrăvită în imaginea d-lui N. Iorga, ca și înrăurirea „rusească“, de proveniență românească, exercitată în Muntenia și Moldova de către Petru Movilă.

A înlocui faptele cu produsele imaginației, este, dealtfel, o lature specifică a neoromantismului. Deci poate în el să se „revolte fondul nelatin“, dar aceasta n'are aface cu realitatea istorică, după cum n'are aface nici paralelismul tras de d-nii Nichifor Crainic și Pamfil Șeicaru între Rusia și România modernă; — cel dintâiu: „Se poate urmări și la noi, ca în Rusia, firul de occidentalizare al unui petrișm care a început cu un veac mai târziu“; — cel de-al doilea, schimbând puțin epocile istorice, o deplasare de nimica toată în timp: „Ceeace ne îndreptățește să facem o apropiere între evoluția Rusiei și evoluția noastră, este că aceeași ruptură a continuității istorice s'a întâmplat aproape simultan (Petru cel Mare în Rusia, iar la noi odată cu domnia fanarioților).“

Am subliniat innadins împerecherea ciudată de cuvințe „aproape simultan“, pentru ca să ajungem la ultima caracteristică a romanticului: nesocotirii faptelor pozitive îi corespunde detronarea categoriilor spiritului. Într'adevăr, unde domnește respectul lor, controlul pozitivist, se știe că o categorie absolută, ca simultan, nu suferă comparativ, după cum nu se poate spune nici „mai puțin succesiv“ sau „mai mult alternativ.“ Dar așa este structura romanticismului celui rău plasat: siluirea faptelor este însoțită de pierderea sau transfigurarea proprietății cuvintelor. Intrulocarea proceselor istorice deosebite a putut admite și simultanitatea... aproximativă, fără ca autorul să mai poată observa că „aproape“ simultan este, deadreptul, succesiv.

Romanticii noștri de pe vremuri aveau îngăduința că le lipsea și spiritul critic încă neevoluat îndestulător,

și le lipseau și cercetările cu care se simte azi îmbogățită știința română. Ei erau începutul, când simțământul de neam împiedica libera operație a judecății nepărtenitoare. Dar neoromanticilor, ce îngăduință să le găsim? Lipsa de fecunditate în domeniul artei? O epuizare timpurie? Sau, poate, ei sunt

un document moral al intelectualității noastre care vrea să spargă încercuirea în care s'a complăcut până acum scriitorul, lărgindu-i sfera de îmbrățișare intelectuală. Sub acest aspect ei pot fi primiți, dar servind de îndoit îndreptar.

Radu Dragnea.

D I S C U Ţ I I L I T E R A R E

IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI: „RĂTĂCIRE“

(Prefață 40 lei) — Editura „Culturei Naționale“

Să presupunem că acest volum ar fi întâiul al autorului; și că cetitorii ne întreabă: Cetim sau nu cetim? Eu zic: Cetiți!

Cele două *Scrisori* descoper un gânditor, care se răsvrătește contra filosofiei ce-l desparte de siguranța realităților resfrante în creier; și ne servesc date nouă, de teorie poetizată, la caracteristica realismului nobil al autorului. Pentru el viața ce-o caută setos *este*; este cum o vede și o descrie.

În acest volum o vede astfel: Într-o suprafață oarecare de fețe și de întâmplări obicinuite se deschide deodată — în om — câte o adâncime sufletească, ce ni se desfășură cu *vechie* măiestrie.

Mai simpatic, mai interesant, mai etic în *Ispita*, văzută dramatic, cu patru caractere complet prinse, deși sunt numai schițate. Nu-i doresc, însă, vicio dramatizare, de frică să nu se stingă fluturătorul farmec care învălue pe Lenuța. Cu puținul lor foarte evocativ cele patru caractere fac o perlă de poveste, care și-ar perde luciul prin concretizarea dramatică.

Este caracteristic că ușurința cu care începe *Ispita* se repetă, în alt gen, și în *Rătăcire*, și în *Mache Dumbrăveanu*. Este par'că autorul ar fi voit să ne spună: Viața noastră *pare* ușoară; caută-i însă cuprinsul de supt fețele-i trecătoare și vei da de duios și de tragic. Duiosul apare înțeles în *Mache Dumbrăveanu*, tragicul delicateții în *Rătăcire*; în două nuvele văzute în toată undularea sufletească, pe care poetul acesta o știe prinde fără muncă și cu alegere instinctivă de amănunt vorbitor totdeauna cu limpezime.

Cine-i nepriceputul, care a uitat ori a voit să uite că acesta este tot *vechul* maestru...

Tot el este și în analitica spovedanie *Violoncelul*, terminat gingaș cu idilismul gândăcelului care singur ascultă cântecul meșterului nepriceput.

Fariseu, *Cauza speculei* și *Focul purifică*, schițele, nu aspiră la vecinicie; dar sunt tot suflete precis desghiocate din coaja omenească ce le ascunde; și oferă acelaș fel matur de povestire, prin care transpare însă criticul so-

cial, ducând luptă cu egoismul lacom, răpitor; sunt satira volumului.

Stilul, stăpânit tot cu *vechie* putere, ofere Ardealului numai câteva particularități muntenesti: *fitecine*, *domoi* (plural!), *încaileă*; se scrie consecvent: *împetire*, *îmboțnăvit*, *împimăvărează*; se *repreface*, format logic, sună rău.

Citatul din Eminescu, la pagina 110 trebuie rectificat așa:

Deci cum voești *tu* poți urma cărarea
Fii bun și mare ori pătat de crime,
Acelaș praf, aceeași *adâncime*
Iar moștenirea ta și-a tot Uitarea.

Altfel, în toată cartea o singură eroare de tipar (la p. 118); ceice tipărim de... departe, simțim invidiă profesională! G. Bogdan Duică.

FRAMENTE DIN „RĂTĂCIRE“ DIN „VIOLONCELUL“

Și, cu toate astea, a fost o ființă care răbda, ba chiar prețuia cântatul meu. O lighioană, un gândăcel mic cât un bob de grâu. De unde se prărise, de unde venia, nu știu. Îl căutam de multe ori cu tot dinadinsul și cu deamănuntul prin toată casa și nu dam de urmele lui de loc. Și cum începeam cu violoncelul, se ivia, aici, alături, lângă mine. Am crezut, într'un rând, că poate își avea locuința chiar în violoncel, și că, din pricina cântatului meu, își lua câmpii și-mi da târcoale, așteptând să isprăvesc, ca să se întoarcă acasă. Dar nu locuia în violoncel, ci, pe semne, în scânduri, undeva; iar sunetul violoncelului, departe de a-l goni, îl atrăgea. Venia, se învârtia împrejurul piciorului violoncelului, ori sta pe loc, ascultând cu mare luare aminte. E drept că unele note nu-i plăceau nici lui. Era mai cu seamă un *mi bemol*, care horcăia rău de tot și pe care, de câte ori îl auzia, se cabra și lua o atitudine de vădită protestare.

În general însă, nu încapă îndoială, că muzica mea îi plăcea. Un gândăcel cafeniu, cu pete negre, blând, așezat. Vorba mamei: îl moleșia muzica. Nu se sfia, se lăsa să-l iau în mână și-mi umbla cuminte prin degete. M'am uitat cu lupa la el. N'avea nici ghiare ascuțite, nici mandibule tari: nu putea să fie vătămător. Nu e vorba că

și vătămător de-ar fi fost, tot prieteni am fi rămas.

DIN „SCRISOARE“

Nu, simțurile nu ne înșală. În creierul nostru toate vibrațiile, toate perturbările moleculare ale nervilor noștri, se reprefac exact în realitatea eternă care le-a pricinuit.

În siguranța aceasta aștept să mă întărești tu, prietene dragă, care ești profesor de înțelepciune. Spune-mi că măreția tainei puterii noastre de a cunoaște nu trebuie să ne ducă la scepticism, ci la încredințarea că mintea noastră e cea mai mare comoară ce putem visa, de vreme ce e cea mai mare minune din câte cunoaștem. Spune-mi că măreția acestei taine trebuie să ne facă să înțelegem că foamea de a cunoaște e cea mai de căpetenie deosebire dintre noi și celelalte viețuitoare; că satisfacerea ei e o datorie sfântă pentru acel care are înfățișarea de om. Spune-mi că nu e adevărat că simțurile ne înșală, că nu e adevărat că nu putem ști nimic. Îmi trebuie această siguranță. Fără de ea simt că se năruie și lumea și mintea mea cu dânsa. Ce judecată îmi mai pot face eu despre ce e frumos și ce e urât, — despre ce e bine și ce e rău, despre ce e drept și ce e nedrept, despre ce e adevăr și ce e minciună, dacă prin simțurile mele nu pot cunoaște nimic? Ce valoare mai poate avea mintea mea dacă în ea am înmagazinat minciuni? Ce preț mai are rațiunea mea, dacă are o asemenea obârșie? Mai bine nebunia...

DIN „FARIZEU“

A! e înspăimântător gândul că din toată frământarea evoluției, din toată vădit neconținută perfecționare a viețuitoarelor, dela cea dintâi până la om, a ieșit rațiunea, — că această rațiune a devenit acum și ea un factor al evoluției ce se va urma de aci încolo, și că totuș această frământare a dus și va duce la o eternă necunoaștere... Mai bine moartea.

Și sunt român-neaoș, dar eu cred că nu e alt neam în care să fie mai mulți farisei ca la noi; nu e alt neam la care să fie mai mulți înțelepți și sfinți cu vorba, și secături și mișei cu fapta. Și dacă ar fi numai în treburile lor particulare, calea-valea; dar sunt și în trebile țării și asta crez c'o să ne ducă de răpă. Pe care-l auzi vorbind, îți vine să-l săruți, așa vorbește de frumos și de cinstit; și apoi, când te uiți la faptele lui, să-l pui la zid să-l împuști, nu altceva. Eu cred că, teama grozavă de nesiguranță în care îl pune și de întinericul pe care îl pricinuește în minte această nepotrivire între vorbe și fapte, a făcut pe bietul țăranul nostru să zisă: „Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul“. Că cuvintele astea în gura lui nu sunt nici

o povață, nici o amenințarea, ci un apel rugător la sinceritate și la bună credință: Ori vorbește cum ți-e portul, ori te poartă cum ți-e vorba, și nu mă amezi, să nu mai știu nici ce să fac, nici ce să crez.

CRONICA ARTISTICĂ

TURNEELE

În anul acesta mai mult decât oricând — publicul clujan a putut aplauda o serie numeroasă de spectacole date pe scena Teatrului Național de diferite trupe dramatice din București. Fără îndoială că cele mai impozante evenimente teatrale au fost reprezentațiile extraordinare ale marei noastre tragediane Agata Bârescu și desăvârșitului artist Ion Manolescu.

În 12, 14 și 15 Aprilie au avut loc reprezentațiile companiei Bulandra din București. S'au pucat tragediile *Maria Stuart* de Schiller și *Othello* de Shakespeare și *Țarina*, piesă în 3 acte de Lengyel. Primele două piese făcând parte din marele repertoriu clasic mondial ne dispensază de orice comentariu analitic. „Țarina” este o creație modernă a dramei maghiare. Autorul lui Taifun trebuie să fie recunoscător imaginației generoase, care l-a ajutat să realizeze o figură așa de vibrantă și de sugestivă a marei împărătese, dar fără îndoială că e dator cu aceeași recunoștință d-nei *Lucia Sturza-Bulandra* pentru măreața interpretare, prin care a valorificat cu prisosință creația artistică a autorului dramatic. Notele fundamentale ale caracterului țarinei: temperamentul violent al femeii pasionate și prestanța majestuoasă a monarhei autoritare nu-și putea găsi o interpretare mai desăvârșită decât d-na Lucia Sturza-Bulandra.

D-lui *Tony Bulandra* i s'a rezervat un personaj, (contele Czerny) pentru a cărui interpretare nu există posibilități de realizare scenică mai perfectă nici chiar în cea mai îndrăzneată imaginație.

În *Othello* s'a reliefat îndeosebi d-na *Gina Landry* (Desdemona); d-sale i-a fost încredințat și rolul Elisabetei din „*Maria Stuart*”, piesă al cărui rol titular a fost interpretat cu o rară naturalitate, caldă și impresionantă de d-na Lucia Sturza.

În genere spectacolele oferite de compania Bulandra au avut darul să producă o adevărată satisfacție artistică. Mai ales că rolurile secundare au fost interpretate în mod conștiincios, fapt puțin obișnuit la unele trupe de turneu, care s'au perindat prin Cluj și care — afară de ireproșabili protagoniști — erau încadrate cu elemente de o valoare artistică insuficientă pentru gustul unei părți a publicului clujan.

Alfa.

DISCUȚII ÎN JURUL TEORIEI RELATIVITĂȚII

Discuțiile în jurul teoriei lui Einstein au avut între altele și acest rezultat: s-a pus pe tapet iarăși chestia existenței eterului. Einstein cu teoria relativității ne-a creat cea mai frumoasă construcție fenomenologică a fizicii teoretice de astăzi. Fără de a intra în domeniul cauzalității, ne-a pus la dispoziție un aparat științific admirabil, cu ajutorul căruia am aflat relații noi între agenții naturii. Este prima dată în știință, că fenomenul gravitațional a putut fi coordonat în mod organic cu alte fenomene, și tot în baza acestei noi concepții, am avut în fine curajul a ne da seamă, deocamdată într'un mod numai aproximativ, și de construcția universului. Teoria relativității lui Einstein fiind numai o teorie fenomenologică, coordonează numai fenomenele, dar nu explică și cauzele lor. În acest ordin de idei, Einstein, dacă nu neagă expresis verbis existența eterului, cel puțin nu are lipsă de el.

Dar nu-i așa la ceilalți fizicieni! Sunt mulți și distinși fizicieni, cari nu-și jertesc eterul cosmic de dragul lui Einstein. Alții iarăși discută chiar bazele matematice ale concepției lui Einstein; este adevărat că nu cu mult rezultat. Iar alții s'au ambiționat și au ajuns aproape la toate rezultatele lui Einstein, obținute în baza teoriei relativității, — fără ca să admită cât de puțin ideea relativității.

În șirele următoare vom analiza aceste idei și concepții, firește, numai în mod sumar. Concepția relativității își are originea în rezultatul negativ al experimentului lui Michelson, experiment prin care trebuia să se arate mișcarea pământului față de eter; și dacă această mișcare a pământului față de eter ar exista, experimentul lui Michelson ar trebui să ne arate anumite franze de interferență. Rezultatul lui Michelson obținut în laborator, notuți bine! a fost negativ. Încercările ulterioare ale lui Michelson și Morley, apoi ale lui Michelson și Miller au dat același rezultat negativ, în laborator. Iar rezultatul acesta a avut ca alt rezultat celebra transformare alut Lorenz, iar și mai târziu interpretarea și preluarea acestei transformări prin Einstein, cu teoria relativității. Mulți susțin deci că numai cu rezultatul negativ alui Michelson, este admisibil principiul relativității. Față de acești mulți în ultimii ani, s-au ivit însă alți fizicieni, cari susțin că teoria relativității este așa de elastică, încât și atunci când experimentul ar da un rezultat mult-puțin pozitiv, totuși aceste experimente s-ar putea interpreta în baza postulatelor relativității, firește cu mici concesii și corecturi. Acest curent de idei este foarte bine reprezentat prin N. Reschevsky din Praga.

Față de această apărare, cu mult succes alui Reschevsky, de fapt inimiilor lui Einstein nu le rămâne altă armă, decât metoda savantului german Düring care atacă concepția lui Einstein din punct de vedere metafizic, și al teoriei cunoștinței; aci, de fapt, teoria relativității este atacabilă.

Autorul acestor rânduri a avut ocaziunea să arate în o conferință ținută înaintea societății filozofice universitare din Cluj, că teoria lui Einstein duce de fapt la un *absolut* superior și puternic. Și în adevăr, Einstein, ca să-și salveze principiul fizic al relativității, trebuie să admită anumite *forme invariante* ale legilor naturii, invariante față de orice transformare matematică, și invarianța acestor forme este un principiu pentru teoria relativității; mai bine zis această invarianță este un postulat efectiv al-lui Einstein.

Și acum vă întreb: nu este acest postulat al invarianței legilor naturii un postulat mai formidabil al absolutului decât toate postulatele și teoriile filozofice ale lui Spencer? Și notați bine, postulatul invarianței se bazează pe cea mai reală știință, pe fizică și pe un instrument puternic al fizicii: pe matematică! Nu vi se pare curios că admitând relativitatea din punctul de vedere al fenomenelor fizice, postulezi tu, în creierul tău, majestosul principiu al invarianței legilor naturii? Și invarianța aceasta, nu este ea un eflux al absolutului? Distinsul fizician Hamel ajunge și el la acest rezultat, însă în baza altor considerațiuni; și el postulează, tocmai bazându-se pe teoria relativității generale, un spațiu absolut și timp absolut, ambele însă de un ordin superior al cunoașterii. Speculațiile lui Hamel n-au fost și nu pot fi contrazise.

Iată dară cum dela principiul fizic al relativității am ajuns la un absolut metafizic, bazați pe speculații absolute reale, fizico-matematice. Să nu ne mirăm de faptul, că catolicii din Germania se înțeleg de minune cu sionistul Einstein! Dar să revenim la lucrurile mai reale. Între timp s-a discutat mult despre experimentul lui Morley, în anii din urmă s-a încercat iarăși acest experiment, — nu în laborator ci în liber; și anume în America pe Mount Wilson. St. John, care lucrează demult pe acest teren, deocamdată a publicat câteva notițe în „Observatory”. Experimentul făcut în liber, la înălțime de 70 metri deasupra nivelului mării, nu a dat un efect pur negativ, ci un mic efect pozitiv. Experimentele repetate tot acest rezultat l-au dat. Asupra acestui rezultat curg încă discuții. Putem deci zice că deocamdată nu se poate vorbi nici de un efect pozitiv, nici de un efect negativ al experimentelor lui Michelson.

În baza teoriei generale a relativității trebuie să admitem și o deplasare a liniilor din spectrul solar către roșu; din toate încercările făcute pe acest teren, și mai ales și din acelea ale lui St. John se vede, că această deplasare, stă ascunsă, este acoperită și de alte efecte. Izolarea acestui efect nu a reușit deplin până acum. Și aici trebuie să așteptăm rezultatul cercetărilor viitoare. Teoria generală a relativității mai pretinde și o deplasare a periheliului lui Mercur. Deplasarea a fost cantitativ calculată de Einstein. Astronomul Grossmann a declarat în ultimul timp, și cu multă insistență, că această deplasare calculată, este cu mult mai mare decât cea observată; iară „Astronomische Gesellschaft“ din Germania, a instituit o comisie specială, prin urmare nici din partea aceasta nu s-a spus ultimul cuvânt.

Einstein mai pretinde în baza teoriei sale și o anumită deviere a razelor luminoase, ce trec în apropierea unui corp de o puternică acțiune gravitică, cum este soarele. Măsurările din ultimii ani admit o anumită deviere în sensul lui Einstein, dar cercetătorii cei mai distinși încă nu sunt de acord în ce privește partea cantitativă a acestei devieri, cum o pretinde Einstein. S-a observat și faptul că aceasta deviere diferă după mărimea stelelor, dela cari vin razele respective, rezultat în desacord cu prevederile lui Einstein. S-au observat și unele fenomene care maschează mult puțin deviația lui Einstein.

Sommerfeld și Bohr au dat de altă parte o explicație frumoasă matematică a structurii fine observate în liniile spectrului. Această explicație s-a dat în baza teoriei relativității. Măsurările foarte precise ale profesorului Gehrcke din Berlin, sunt însă în desacord cu prevederile relativității; și Gehrcke susține că măsurările sunt în acord cu teoria „absolută.“ Discuțiile continuă și în această direcție. Și în cazul acesta efectul există, dar nu în sensul cantitativ calculat în baza relativității.

Rezumând rezultatul cercetărilor și măsurărilor făcute spre a verifica în mod cantitativ, fenomenele prezise de teoria relativității reese că ele nu concordă — astăzi încă — pe deplin cu prezicerile teoriei. Dar dacă vrem să fim deplin nepărtinitori, atunci suntem totuși constrânși a admite, că efectele prezise, există în mod calitativ și a le nega, nu se poate. Partea cantitativă o va decide viitorul. În cadrul acestei schițe nu-mi este permis a mă întinde asupra modului cum Michelson dorește să refacă experimentul francezului Sagnac; lumea științifică se așteaptă la frumoase rezultate în direcția aceasta. Trebuie să amintesc aci și cercetările lui Tomaschek din Heidelberg care a refăcut experimentul lui Michel-

son cu lumina extra solară, va să zică cu lumina provenită dela stelele fixe. Rezultatul nu concordă nici în cazul acesta cu prevederile cantitative ale lui Einstein; și chestia aceasta se discută mult în Germania.

În rândurile precedente am schițat în mod foarte general rezultatele teoriei generale a relativității și încercările de a verifica prevederile ei. Einstein în teoria sa nu are lipsă de eterul cosmic. Dar sunt mulți și celebri fizicieni cari nu voesc a jertfi eterul, și nu jertfesc nici concepția absolutului. Acești fizicieni cu un elan vrednic de toată lauda s'au pus pe muncă și — lucru ciudat — au ajuns în mare parte la rezultatele lui Einstein, fără a admite principiul relativității.

Unul dintre cei mai aprigi contrari ai lui Einstein este fără îndoială celebrul Lenard din Heidelberg. Spre cea mai mare mirare a fizicianilor, Lenard exhumează o veche lucrare de o sută de ani publicată de I. V. Soldner în „Berliner Astronomisches Jahrbuch“ în anul 1804. Soldner în baza unor calcule foarte elementare, calcule pe cari le poate face și un licean de al nostru, arătase că o stea fixă, care stă în dosul soarelui, își emite razele dealungul unei curbe în ochii noștri. Această curbă este datorită efectului gravitic al soarelui. Formula matematică, prin care se parafrazează această curbă, este exact aceea, pe care a dat-o Einstein o sută de ani în urmă. Mai târziu Einstein a adaus acestei formule și factorul „2“. Iată cum unul dintre cele mai esențiale rezultate ale lui Einstein, a fost calculat și prezis în mod elementar, încă înainte de aceasta cu o sută de ani fără teoria relativității, și fără calculul complicat al lui Einstein, admitând pur și simplu existența eterului.

Am amintit mai sus, că un rezultat esențial al teoriei relativității este și prezicerea precesiunii — deplasării — periheliului planetelor. Când discuțiile erau mai aprinse în jurul acestui fenomen prezis de Einstein, iată că trăzește ca o bombă o nouă exhumare, din partea lui Gehrcke din Berlin. Gehrcke prezintă fizicianilor o lucrare a lui Gerber publicată la anul 1898, în *Zeitschrift für Mathematik und Physik*. În această lucrare, Gerber, un profesor de liceu din Germania care a murit destul de tânăr, ne da formula exactă a precesiunii periheliului planetelor, tocmai așa cum ne o dă Einstein mai târziu. Și această lucrare alui Gerber se bazează pe existența eterului. Admiratorii lui Einstein în ortodoxismul lor au strâmbat din nas, dar n-au avut ce să zică. Faptul nu se poate nega. Iată dar al doilea efect fundamental, prezis de Einstein în baza relativității,

și dezvoltat în mod elementar, în baza unei teorii direct opuse relativității, și admitând „absolutul“ fizic.

Rămâne al treilea efect: deplasarea liniilor spectrale spre roșu, sub influența unui corp gravific. Acest efect a fost calculat în mod elementar de Mohorovicic în anul 1921, admitând existența eterului. Formula lui Mohorovicic este exact alui Einstein, dar este obținută fără teoria relativității.

Tot cam în același timp Försterling (1920) și Bucherer (1922) au obținut același rezultat al deplasării liniilor spectrale, bazându-se pe teoria cvantelor, — iară în mod elementar. Iată dar cum și al treilea efect fundamental — prezis de Einstein — se poate calcula în baza „absolutului.“

S-au mai calculat și alte efecte mai neimportante ale relativității, tot în baza „absolutului.“ Autorul acestor rânduri, bazându-se pe teoria cvantelor, a aflat relația între temperatura unui corp gravific și masa corpului bazat pe teoria cvantelor.

Trebuie să mai remarcăm încă ceva: Știința de astăzi dispune de un principiu nou, de un postulat, și anume postulatul „inerției energiei“, în baza căruia unei mase îi corespunde o anumită energie, iară unei cantități date de energie îi corespunde o anumită masă. În baza acestui principiu Abraham și Bucherer au ajuns la toate rezultatele lui Einstein, fără a admite relativitatea.

Și acum în ultima analiză, ajungem la următorul rezultat: teoria relativității prezice anumite rezultate, și își dă seama perfect de rezultatul negativ al experimentului lui Michelson, și al altor experimente cu rezultat negativ, — executate în același scop.

În mod calitativ aceste fenomene, prezise de teoria relativității, există; verificarea cantitativă astăzi încă lasă mult de dorit. Tot aceste fenomene se pot calcula și prezice și în baza altor ipoteze cari nu aparțin domeniului relativității. *Augustin A. Maior,*
profesor la Universitatea din Cluj.

Partidele politice și Basarabia. Solidaritatea partidelor politice în jurul Basarabiei a fost obiectul uneia dintre cele mai impunătoare ședințe din Camera Română. D-l N. Iorga în numele partidului naționalist-democrat, d-l I. G. Duca în numele guvernului, d-l N. Lupu în numele partidului țărănesc și d-l Al. Vaida în numele partidului național-român, cu făcut câte-o declarație de strânsă legătura în jurul Basarabiei. Cu această manifestare s'au spulberat multe din bănuelile și speranțele dușmanilor.

ATOMUL ȘI LEGEA SINGULAȚIEI

II.

De aici urmează că spectrul este produs de atom și legat indisolubil de acesta. E clar, că, pe lângă ipoteza masei pline a atomului, fiecare element, b. o. fierul, ar avea o singură linie colorată în spectru. Într-adevăr n'am pricepe, cum ar putea genera o masă plină, omogenă, diferite linii? Experiența arată contrariul. Cele mai multe elemente au o sumedenie de linii spectrale, așa că atomul trebuie socotit ca un aglomerat de particule infinitesimale, fiecare generatoare de linie spectrală. Analiza spectrală duce, fatal, la porozitatea atomului.

2) Atomizarea electricității nu se produce numai la catodul tuburilor cu vid. Celebrele cercetări ale lui: Becquerre și soții Curie au descoperit și izolat un nou element, care proiectează electroni. E radiul, la care s'au adăogit și alte corpuri radioactive. Din grăuntele sculptor de rادیu țâsnesc trei soiuri de raze: a) un mănunchiu este format din ioni, adică atomi de heliu (gaz) încărcati cu electricitate pozitivă (razele „alfa“) b) o jurubiță este alcătuită din electroni liberi: atomi de electricitate negativă (razele „beta“) c) în sfârșit al treilea soi s'a dovedit asemănător razelor luminoase, având însă vibrațiunile foarte iuși și mici: sunt razele Roentgen (razele „gama“).

Toate aceste raze străbat prin foițe de metal opace pentru raza luminoasă, și impresionează placa fotografică. Isbindu-se de anume materii b. o. platinocianura de bariu, produc un viu joc de lumină: fosforescență și fluorescență. Experiențele arată, că ionii gazelor la scădere de temperatură, condensază vaporii de apă din atmosferă, devenind în chipul acesta nuclee de ceață. În baza acestei proprietăți, fizicianul Wilson a fotografiat drumul razelor alfa. Aceste raze, isbindu-se în drumul lor de moleculele aerului, le despică în ioni, cari cu scăderea temperaturii vor închiega vaporii de apă în ceață. Drumul razelor alfa se desenează printr-o ață de negură, impletită în jurul ionilor aerieni; se poate deci fotografia. Din fotografiile acestor raze se constată, că la unele drumul se termină în cârlig, la altele e tăiat brusc.

3) De altă parte s'a dovedit, că drumul razelor radiului, ce pătrund prin foițe metalice, se înmlădie unduos în interiorul acestora. Aceste două fapte: încărligarea drumului (traectoriei) și unduirea în foițele metalice, dovedesc neîndoios porozitatea atomului și ne indică și forma constituției lui.

Locul atomului plin, sferic și omogen al lui Democrit îl ia atomul poros, constelat din electroni, al lui Rut-

herford—Bohr, în care se armonizează teoriile vechi cu teoria relativității și a evantelor.

Atomul lui Rutherford—Bohr se aseamănă sistemului solar. Isbindu-se succesiv, de doi electroni negativi își pierde încărcările și rămâne atom neutru de heliu. De aici tăierea bruscă a drumurilor. Când, însă, o astfel de particulă trece pe lângă sâmbure, electricitățile pozitive ale centrului și ionului de heliu se resping puternic. De aici cârligul dela extremitățile unor traectorii.

Tot așa fenomenul înmlădierii razelor alfa și beta, prin foițe de metal, se înțelege prin influințarea lor de către sarcinile electrice ale electronilor și sâmburelui.

Sâmburele material al atomilor nu este omogen. În nucleul atomului de rادیu sunt atomi de heliu; doar chiar acești atomi ionizați produc razele alfa și gazul heliu, care întovărășește fe-

nomenele radioactive. Rutherford a arătat, că la rândul lor, razele alfa sfărâmă nucleul azotului (nitrogen) și despică atomii de hidrogen, cari se găsesc încorporați în el.

Ca încheiere amintesc, că hidrogenul are o sarcină pozitivă pe sâmbure și un electron așezat pe un inel; heliul are doi electroni, ce se rotesc diametral opus pe acelaș crug în jurul sâmburelui cu două sarcini pozitive; oxigenul are patru electroni pe prima orbită, doi pe crugul următor și alți doi pe al treilea inel; acești opt electroni sunt compensați prin cele opt sarcini pozitive ale nucleului.

Massa plină a atomului lui Democrit s'a singulat în mici electroni. Legea singulației este valabilă și în lumea atomilor, precum legea integrării este valabilă și în universul înstelat.

De această imagine a atomului vom lega viitoarele expuneri din regiunea radiației și electricității.

Teodor Neș
prof. Oradea-Mare

FIGURI REPREZENTATIVE: DR. ION ȘENCHEA

În vremurile de sbucium și frământare ale răsboiului, când se făureau zilele de mâine ale neamului nostru în uriașele uzine de foc ale fronturilor de pretutindeni, când vigoarea românească se spulbera pe întinsul câmpurilor de bătie, istoria și-a cerut jertfele și dintre puținii, cari au rămas acasă.

Lipsit de energia bărbătească strânsă cu arcanul pentru a fi aruncată în prima linie a focului păgân, neamul nostru din Ardeal era lăsat în grija câtorva încărunțiți de ai noștri cari aveau chemarea să-i apere dreptul la cartea românească și să se lupte aprig pentru fiecare centimetru de libertate.

Între acești luptători dârji și neînduplecați, călăuziți de adâncă înțelegere a dragostii de neam și pătrunși de uriașă răspundere a unor vremi în cari se cumpănea Societatea românismului de pretutindeni, avocatul dr. Ion Șenchea dela Făgăraș era cel dintâi. Răsărit din umbra Pietrii Craiului, la Zărnești, crescut aproape de glie în dragostea și închinarea pământului și în atmosfera cinstită a vieții patriarcale românești, Ion Șenchea a rămas viața întreagă acelaș îndrăgostit al ogorului strămoșesc. Viața petrecută la școlile ungurești, la făcut să simă apăsarea ce se pune peste orice încercare de progres a românilor ardeleni și mai pe urmă, când s'a stabilit în centrul Făgărașului ca avocat și intelectual român, a simțit cât de grozav e procesul ce se poartă între neamul său și al stăpânilor de atunci...

Era firesc, ca el, bărbatul deschis la chip că și la suflet, cinstit și nepre-

țutit în sentimentele lui românești, să ia conducerea tuturor mișcărilor naționale din Țara Oltului. Glasul său se ridica tăios și aspru când spunea adevăruri asupritorilor și era neînduplecat când arăta că e timpul ca puhoiul de nedreptăți să se oprească...

Și dacă era firesc, ca Șenchea să fie așa, ne puteam aștepta tot atât de firesc, ca el să fie trecut pe lista neagră a celor sortiți să piară. Momentul a venit odată cu trecerea primului grănicer peste hotarul dela Predeal. Ion Șenchea, a fost prins și judecată nu i s'a făcut, ci a fost dat pământului care-i era atât de drag...

Noaptea, pe neștiute a fost dus pe malul Oltului — râul-martor al atâtor suferințe românești — și după ce l-au lăsat să și privească cioclii cum îi sapă groapa, a fost ucis și îngropat ca un câine. Pământul a fost nivelat și brăzdat ca și cel dealături, ca nici urmă să rămâie... Șenchea a fost răsplătit cu prisosință, pentru cele ce a făcut și desperarea aprinsă a cutropitorilor de veacuri a fost alinată cu încă nu strop de sânge românesc.

Acum, Mitropolitul Primat al României, a lansat apel pentru ridicarea unui monument lui Șenchea, în piața Făgărașului. Acolo, unde a trăit și a muncit o viață de om, acolo unde și-a scris osânda în cursul aprigelor lupte pentru dreptate, se va ridica, modest dar trainic, bronzul doctorului Ion Șenchea. Sărbătoarea ce i se va face, va fi prinosul și închinarea întregului neam, aduse mucenicii sale.

Tiberiu Vornic.

Dintre toate greșelile ortografice care schilodesc scrisul românesc, nici una nu e atât de frecventă ca întrebuintarea greșită a apostrofului. Și, dacă ai întâlni-o numai la începători și în ziarele de a doua sau a treia mână, treacă-meargă!.. O întâlnești însă și în revistele și în ziarele cele mai cu îngrijire redactate și, ceea ce e mai supărător dai de ea și în manualele de școală și în scrisul atâtor scriitori de seamă.

Sunt greșeli care, acoperite de autoritatea revistelor și a scriitorilor la care se găsește trec din condei în condei, fără să-și mai bată lumea capul cu ele, deși faptul că la alți scriitori aceleași construcții se găsească altfel scrise, ar trebui să dea de gândit.

Exemple:

„Viața Rom.” no. 1. 1923: *l'a* preocupat (p. 114) *l'a* pus (p. 114) etc.
„Ramuri-Drum drept” no. 3-4 1923: *l'a* susținut (p. 49), *l'au* găsit (p. 51) etc.

„Sburătorul” an I. no. 44: *l'a* făcut (p. 329) etc.

„Cele trei Crișuri” no. 5 Maiu: *l'a* auzit, pe care *l'a* gândit la fel, *l'a* rostit (p. 72) etc.

„Lamură” 1922 (Oct.): *l'a* redus (p. 21), *l'a* străpuns (1). No. 3-4 1924: *l'ar* aduce (p. 102) etc.

„Rev. gen. a înv.” no. 4, 1924: *l'am* urmărit (p. 242), *l'au* discutat și *l'au* votat (p. 241).

„Ap. Naț.” no. 10. 1922: *l'au* plimbat, *l'au* răstignit (p. 7), *l'au* umplut, *l'au* aruncat, *l'a* silit (p. 9) etc.

„Flacăra”, no. 9. 1923: *l'ai* nutrit (p. 164 col. 1) dacă *l'ai* auzi; (col. 2) *l'a* făcut (166), *l'a* cântat (153), *l'a* ajuns, *l'a* luat (154 col. 3)

„Furnica” no. 15. 1923: *l'am* cumpărat (3).

„N. Rom.” 10 Apr. 1924 p. 1 col. 5: *l'a* dat

„Adevărul” no. 11975. 1923 (8 Martie): *l'a* dat (p. 1 col. 2) *l'a* văzut, *l'au* cunoscut, *l'a* făcut *l'a* acoperit (p. 3).

„Dimineața” 1922. 12/X: *l'a* hotărât etc.

„Gaz. Trans.” no. 240. 1922: nu *l'a* validat, *l'a* sărutat etc (p. 3.) col. 1. 2).

„Lupta” no. 349. 1923: *l'a* asigurat, *l'am* strâns etc. (p. 1)

Radu Rosetti: Amintiri I: *l'am* cunoscut (p. 194), *l'am* uitat (220) *l'a* ridicat (246), *l'au* dus (283) etc.

A. Vlahuță: La gura sobei. 1912 Ed. Al. Baer. *l'a* impresionat (p. 119) *l'au* început (p. 197) *l'au* mustat. *l'au* lăsat (p. 207).

E. Lovinescu: Potrete literare (B. p. t.n. 15-17) *l'au* întâmpinat (p. 41); *l'a* cucerit (p. 44), *l'am* căutat (p. 60) *l'a* ținut (p. 62), *l'aș* fi avut (63) *l'am* cucerit (64), *l'am* cunoscut (68)

Al. Busuiocianu: „Figuri și cărți” *l'am* luat (p. 11) *l'am* avea (190.)

I. Simionescu: Oameni aleși I. *l'au* călăuzit (122), *l'au* înapoiat (123) *l'au* dus (124), *l'a* acoperit (126) etc.

D. Anghel. Poezii. Ed. Cartea Rom. *l'aș* lua (185), *l'aș* fi nchinat lui Dumnezeu (195), *l'a* nins, *l'a* miruit (5) *l'aduce* (139) etc.

Și am putea continua la infinit aceste spicui.

Dar nu numai în construcții de felul acesta dăm de întrebuintarea greșită a apostrofului. Iată și alte exemple.

Bibl. p. tofi. nr. 28 I. Creangă. Opere complete. la zvârli-l și tu acum. L-oi zvârli eu, dar scoate-l mai întâiu (p. 78) dacă-i fi meșter (p. 79) l-a ajuns, i-a fost scris, (80) a început a-i striga (81) etc.

Anghel. Poezii: să-mi copere, ce-ți poate da iubirea, să-ți dea, să-i adune, ce gură-i surâde acum, și-i vorbește, care-l cheamă, Aga și lasă musafirii, brazde's ici, colo săpate, mi's stânși ochii și's alb albe's mândrele garoafe' să-și lepede, etc.

Din Apărarea Națională: cea l'altă, i s'au deschis porțile, au practicat-o, a primit-o, să-l constrângă (nr. 12. 1922) i-am spune, și impun, i-au gonit l'incovoale, l'ruinează, și-au pus ochii, pe cari, i le adresează cum l'arată numele, unde și atârână pălăria (nr. 10 1922) care-l primise, să-și ducă, i-am scris, să-l modificăm, să-i cunosc, i-se pare, i-au făcut un serviciu, nu v'om plânge după ei etc. etc. (nr. 9. 1922).

*

Cu nemiluita se întâlnesc greșelile de felul acestora.

Și de unde provin ele?

Din părere greșită că formele scurte ale pronumelui personal (*mi*, *ti*, *i*, *l*) și a pronumelui reflexiv dela dativ (*și*) derivă din formele: *îmi*, *îți*, *îi*, *îl*, *își*, pecând adevărul e că cele din urmă s'au format din cele dintâiu. Inițialul *i* nu e decât un sunet sprijinitor, o cărje de care se folosesc cele dintâiu ori de câte ori au nevoie de un razim.

Prin urmare, întrebuintarea apostrofului înaintea pronumelor: *mi*,

ți, *i*, *l*, *și*, spre a indica lipsa sunetului *i*, e o greșală.

Corect, deci, construcțiile de mai sus se vor scrie așa: zvârli-l, l-oiu zvârli, scoate-l, dacă-i fi, a început a-i striga, să-mi copere, să-i adune, Aga-și lasă, să-și lepede, și-am scris etc., — cu trăsura de unire.

Mult mai mare ignoranță decât această, dovedesc cei care scriu mi's dragi, și's bolnav etc. fiindcă, în cazul acesta, n'au măcar scuza celor dintâiu: de a fi crezut că e firesc ca formele mai scurte să fie considerate ca formate din cele mai lungi (*mi* din *îmi* etc.). S fiind forma scurtă a lui *sunt*, lipsa cărui sunet o indică apostroful pus înaintea lui s? Iar cei care își motivează felul de a scrie ca mai sus, cu forma *îs*, ar trebui să știe că aceasta nu e o formă literară.

Tot atât de ignoranți sunt și cei care întrebuintează apostroful după formele scurte ale pronumelor în chestie, ca în exemplele: *l'am* văzut, *l'aș* lua, *i'aș* da, *i'am* spus, etc. fiindcă în cazurile acestea apostroful într'adevăr nu indică decât lipsa cunoștinței de cauză, căci altceva nu lipsește aici. Corect nu se vor putea scrie deci aceste construcții decât în chipul acesta:

l-am, *l-ai*, *l-a* văzut
l-am, *l-ați*, *l-au* văzut
l-aș, *l-ai*, *l-ar* vedea
l-am, *l-ați*, *l-ar* vedea

Tot așa, în combinație cu celelalte pronume: *mi-am*, *ți-ai*, *și-a* văzut de lucru etc.

De plâns într'adevăr sunt însă greșeli ca *v'om* plânge, (viitorul) citat mai sus, sau: *cine-i* ager la copită (dintr'un volum de poezii), unde *i* însemnează *este*, etc.

Dacă am amintit și numele cătorva scriitori în legătură cu aceste greșeli de ortografie — și aș fi putut înșira încă foarte mulți — n'am făcut-o pentru a scădea ceva din valoarea formei scrisului lor, fiindcă știu câte din astfel de greșeli trebuie puse în sarcina culegătorilor și a corectorilor. O știu din propria-mi experiență. Un ziar, la care colaboram într-o vreme, îmi înlocuia consecvent trăsura de unire cu apostrof. Corectorul, chipurile, îmi îndrepta „greșelile”.

Le-am amintit totuși, fiindcă astfel de greșeli, trecute cu vederea la revizia corecturilor și semnate de scriitori apreciați, sunt luate de bani buni și „fac școală”.

Axente Banciu

Înarmat cu decrete-legi, cași anticul Jupiter cu fulgere, d. Poincaré a reușit din înălțimile „Câmpiilor Elisee“ să împrăștiie banda internațională a speculanților și să oprească deprecierea vertiginoasă și nemotivată a francului. Panica a trecut, însă au rămas consecințele. Profitul îl trag tot cei bogați. Supt motivul căderii francului restaurantele, hotelurile, cafenelele și toate localele de consumație au urcat prețurile. Dacă însă deprecierea francului a fost urmată imediat și fără ezitare de urcarea prețurilor, creșterea lui implică doar menținerea pe mai departe a vieții scumpe. Raportul nu e valabil, decât unilateral. Pe lângă dubla decimă și noile impozite, contribuabilul amărât trebuie astfel să suporte și oscilările speculei. Deci viața s'a scumpit cu un „sou“ cu doi la pâine, la metru, la cafea, la zarzavaturi, care toți „sou“ adunați apasă bugetul cetățeanului francez. Iată o armă în mână opoziției pentru viitoarele alegeri generale, fixate la 11 Mai ziua fecioarei Jeanne d'Arc. Istoria ne povestește patriotismul acesteia și ura ei contra străinilor de dincolo de canalul Mânecii. Ziarele opoziției, nu uită să aporie invazia istorică de invazia actuală a fiilor și ficelor Albionului. Doar pe Coasta de azur și la carnavalul de la Nice un modern Diogen zadarnic ar fi căuta cu felinarul aprins ziua... un Francez! Trenurile de lux, stațiunile climatice și plăcerile Parisului cu tezaurlul său de arte și minunatele achiziții ale civilizației secolului al XX-lea nu mai sunt accesibile, decât fericiților posesori de livre-sterline și dolari. Vorba vine... ele sunt accesibile tuturor bogatilor lumii și deopotrivă Pierre Morgan și Hugo Stinnes își scalda yachturile în Mediteranee.

Dar Parisul, cel mai frumos oraș al lumii și cel mai ispititor nu atrage numai aurul, ci și o mulțime anonimă de aventurieri, cabotini și expatriați. Precum odinioară Roma în apogeul gloriei trezea prin strălucirea ei poftele barbarilor, care au reușit s'o cucerască seducându-i spiritul auster și național, Parisul îmbracă tot mai mult un caracter cosmopolit. *Fluctuat nec mergitur*... totuși nu fără o nuanță de regret constată un jurnal de seară intrusiunea elementului străin, a acestor expatriați (Heimatlose) în toate domeniile și curente artistice și sociale, și care pervertește tradiționalul spirit francez. Mai ales cartierul „Montmartre“ și cel latin, cele mai originale și mai parisiene, sunt pline până la debordare de străini. Nu sunt rare localurile, unde în afară de personalul de serviciu, nimeni nu vorbește fran-

tuzește. Negri senegalezi, Japonezi agili și discreți, Chinezi cu fizionomie de antropopiteci, Americani fălcoși, Ruși visători și adormiți, Italieni gălăgioși, Spanioli mândri, Greci însinuanți, Bulgari sbârliți și Români cocheti și băeți frumoși; toate rasele și limbile globului le auzi și le întâlnești. Proporția numărului străinilor este în creștere continuă de 2 ani. Acum un an însă te surprindea, când auziai nemțește sau ungurește, limbile „învinșilor“, azi te isbești frecvent pe bulevarde, în tramvaie, în autobuse de acești obișnuiți ai „ghettoului“ Budapestei.

Aglomerarea este crescândă; ea va deveni curând insuportabilă. Jocurile olimpice se apropie. Deasemeni se pregătește o expoziție universală de arte decorative pentru mai târziu. Statisticile arată, că toate marile expoziții și concursuri internaționale au lăsat viața mai scumpă cu 30% la Paris. Vrednic subiect de meditații pesimiste pentru lumea funcționară și salariată! Puțin importă. Scumpirea va veni pe urmă... deocamdată plăcerea. Căci sporturile printr'o vogă, frizând nebunia, au ajuns pentru tinerimea zilelor noastre o rațiune de-a fi. Cred că nu trebuie să insist asupra necesității și binefacerilor exercițiilor sportive mai ales pentru intelectuali și toți aceia care au o viață sedentară. Aherația începe însă, când sportul înecetează să mai formeze numai o necesitate de recreație trupească o justă cultură regeneratoare a organismului, pentru a deveni mai ales o necesitate de ordin psihologic, eseluizând orice altă îndeletnicire literară, artistică sau științifică. Și dacă pentru mulțimea tinerilor uvrieri, care în orele de distracție cetească absorbiți jurnalele de sport și urmăresc cu patimă recordurile bătute și pariurile câștigate lucrul este scuzabil dintr'un motiv sau altul, pentru studențimea universitară desinteresul aproape general pentru altceva, decât sportul, însemnează o vădită și tristă degradare intelectuală. Tinerii de astăzi nu mai știu ortografia, sunt lipsiți de o cultură filozofică și artistică și nu au decât un mediu interes pentru litere și științe. Ne îndreptăm pe toate terenele spre o „americanizare“. În secolul automobilului și al boxului, al averilor repede câștigate și al industrializării nebune, ce însemnătate mai pot avea artele și științele pentru această generație de „sportsmani“ pasionați? De altfel viața modernă însăși nu le cere altceva, decât exaltarea spiritului de inițiativă, a curajului excentric și a stăruinței obstinate în baterea

unui record, calități dezvoltate și favorizate prin sporturi.

Primul și care va fi mai mult atins dintre toate centrele lumii pe urma acestor simptome de desinteresare intelectuală în aportul său pentru creația sufletească a atâtor generații, este desigur Parisul. „Oh les siècles, les siècles sur cette ville!“ exclamă undeva Verhaeren; atâta comoară de artă, atâtea monumente plastice și arhitectonice, atâtea suveniruri istorice, atâtea efort intelectual și artistic au aglomerat în Paris secolele, care pentru acești tineri oțeliți nu se vor mai împărtași de altă atenție, decât doar o privire repede dintr'o cursă de automobile între două „matchuri“. Notre Dame, Louvrul, Tuileriile, St. Germain-l'Auxerrois, de unde porni signalul pentru noaptea St. Bartolomeu; Sena mândră cu nenumăratele-i poduri, și mai ales Cartierul latin cu Sorbona, Collège de France, cu marile școli, cu Luxembourgul, centrul învățământului mondial, unde din secolul al XII-lea discipoli și clerici din Jumea întreagă se adunau și forfotiau pe străduțele în jurul colinei St. Geneviève, unde astăzi se ridică Pantheonul și biblioteca cu același nume, pierzând nopți întregi în discuții vehemente și demonstrații dialectice; Cartierul latin, unde au cugetat cele mai celebre capete de savanți și au suferit cei mai subtili poeți, Cartierul latin alui Taine, Sainte-Beuve, Renan, alui Baudelaire, Verlaine și Paul Fort, Cartierul latin al bohemilor din toată vremea și toată lumea, al sentimentalului Rudolf și al sburdalnicei Mimi Pinson; toate aceste amintiri istorice și monumente artistice nu le vor spune lucru mare atleților internaționali dela jocurile olimpice, admiratori de stadii și avizi de șampionate.

În ultimul timp din cauza mizeriei de camere municipalitatea s'a adresat particularilor pentru găzduirea sportivilor străini. Astfel — spune o veche zicală — precum odinioară fiecare familie burgheză avea poetul ei, care era cași viermele în fruct, astăzi toate casele își vor avea atleții lor. Sunt dese și facile spiritele cu aceasta ocazie. De sigur recorduri, neluate în program, vor fi bătute și rasa va fi regenerată, deși unele rezerve se impun din acest punct. Îndoielnic este însă dacă pentru femeie este de preferat atletul poetului. Căci sporturile tind prin resortul lor simplificator de orice viață sufletească, de orice sentimentalism visător, de orice complex interior să facă să piară tot mai mult farmecul și misterul ei. Exaltarea femeii se datorește doar genurilor artistice și rafinamentului filozofic. Cert, de se vor bucura de tot luxul și confortul civilizației, vor deveni însă pentru sexul tare simple

păpuși recreatoare și distractive. Va dispărea rasa visătorilor poeți și a gin-gașelor amante, uitate vor fi delica-tele analize sufletești și spiritualele „causeries“ de saloane; iar femeia care a fost *regină* în Franța, regină a sentimentului și cugetărei artistice, va pierde tot mai mult din puterea ei, degradată într-o patroană de circ, cu nobila chemare de-a da primele îngri-jiri bărbatului, eșofat în concursuri sportive.

Poezie... amor, termeni insepara-bili. Nu cred să fi fost însă o genera-ție de poeți mai sclavă femeii, decât generația romantică. Acești triști vi-sători erau osândiți, să sufere marti-riul dragostei. Până și primăvara cu trezirea la viață a întregii naturi le în-spira sentimente triste. Paradoxal lucru! Cum se poate ca primăvara să inspire melancolii și tristeți? Voi încerca să dau o lămurire, conform sugestiilor doctorului Pierre Janet. În magistra-lul curs făcut anul aceste la „Collège de France“, doctorul Janet a pus baza unei teorii a psihologiei sentimentelor cu totul deosebită de cea tradițională. El pornește dela chestiunea de metodă, că psihologia nu poate fi înglobată ca științele fizice și nu poate fi înțeleasă fără noțiunile de utilitate și finalitate și și pune întrebarea: ce rol au senti-mentele în viața sufletească? Abandonând cu totul vechea explicație a senti-mentului simplă oglindă a unei stări fiziologice sau patologice, precum și teoria periferică și viscerală alui W. James, el pare să incline mai mult spre școala americană, din Chicago și spre o explicație a sentimentelor prin acțiuni și conduite. Totuși, și această interpretare se dovedește, la un exa-men critic, unilaterală și superficială. Ea poate să explice emoțiunile, nu însă sentimentele. Iată exemplul ursu-lui! Cineva întâlnește un urs pe neașteptate într-o pădure. Instinctul vital de conservare îi va trezi imediat ac-țiunea de salvare și conduita fugii de unde bății de inimă... spaimă. Emo-ția pare astfel, provocată de-un exci-tant extern, o dizordine momentană, o circumstanță complexă și anormală, căreia nu ne putem adapta. În senti-mentele este însă ceva mai mult; ele nu răspund numai unor acțiuni externe, ci și unor acțiuni secundare, care por-nesc din interiorul individului. Actul de a fugi și combate nu poate explica tristețea. Jepurele, care la cel mai mic sgomot o ia razna peste câmpuri, nu este împiedecat, ca odată motivul ex-tern încetând, să pască mai departe li-niștit și fără nici o nuanță de tristețe. Tot așa sportivul zilelor noastre, după strașnicele emoții ale unui „match“ mă-îndoesc, că va avea melancolii și tri-steți inexplicabile. Ce formează deci adevăratul substrat al sentimentelor,

sunt reacțiunile secundare. Insuși ca-vântul *conștiință* nu conține altceva decât un ansamblu de reacțiuni inter-ne, reflexe inhibate și regularizate prin instinctul vital și instinctele so-ciale. Făptura omenească acumula-ză și cheltuiește energii și forțe. Senti-mentele nu sunt altceva decât regula-toare și controale ale cheltuellii de forțe (concepție vădit utilitaristă). Un individ vesel este cheltuitor, un risi-pitor de energie sufletească, iar tristo-ta este o economie de forțe, o strâm-tare a vieții. Viața cere efort continuu, ea obosește, în special viața zilnică, materială cere o continuă agitare, o continuă degajare de forțe. E bine deci a avea la un moment dat un refugiu, o retragere cât de modestă. De aceea, nu fără o nuanță de ironie, recomandă doctorul Janet, viața sufletească, lu-mea spirituală, refugiu tuturor rări-ților existenței și a psihasteniciilor. Oboseală, inacțiune moroasă, frică de orice efort, groază de viață: iată trep-tele patologice ale tristeței.

Fără a trece într-o generalizare riscată, este totuși tentant a asimila poezii romantici acestei categorii de răniți ai vieții; răniți sinceri, sau ipo-criti, numai ca artiști, sau și ca oa-meni obișnuiți, chestiunea este subtilă și de altfel fără importanță în proble-ma pusă. Principalul este că toată ati-tudinea lor în fața vieții este cea a triștilor. De unde refugiu în trecut, într-o lume ideală, într-o viață rusti-că, simplificată, în amintiri; și oroarea pentru vulgaritatea și banalitatea pre-

zentă. Astfel toată explicația de odi-nioară a unei melancolii bolnave, a unei sentimentalități exagerate, ase-mănătoare cu cea a plantelor de seră, care nu pot suporta intemperiiile na-turei, o vedem supt adevărata lumi-nă: o diminuare a forțelor sufletești. Romanticii au fost psihastenici.

Interesant este mai ales aspectul pe care îl îmbracă le ei amorul. El nu este, decât suferință; și dacă chiar au fost momente de fericire, ele nu au valoa-re, decât pentru a evidenția cu atât mai mult contrastul între trecutul feri-cit și prezentul trist. De asemeni exaltarea impetuoasă și exuberantă a vieții primăvăratice cu trezirea instin-țelor și a forțelor naturii îi ofensează și-i face să caute refugiul în amintiri. Și astfel putem înțelege de ce primă-vara, evocatoare a fericirilor și dure-rilor trecute, trezește coarde melanco-lice în sufletele lor sdrobite... Totuși să le mulțumim de-a fi îmbogățit co-moara sentimentă a omenirii cu nesti-mata delicatei amintiri. „Căci realita-tea vieții este un vis fără consisten-ță. Totul trece: fericire, nenorociri; singură amintirea ne rămâna tovarășe credincioasă, amintirea dulce a feric-i-rei și cea, poate mai suavă, a nenorocirii.“¹

Le seul bien qui me reste au monde
Est d'avoir quelquefois pleuré.

Paris, 1 Aprilie 1924.

Petre Drăghici.

¹ G. Lanson: Hist. de littérature française. A. de Musset.

SPENGLER ȘI GERMANII

Odată cu dezastrul armatelor pu-terilor centrale a început să facă vâlvă curând apăruta lucrare a lui Oswald Spengler „Untergang des Abendlandes“.

De atunci încoace cartea care cuprindea învățătura filoso-fului german a ajuns să fie răs-pândită în peste 50.000 de exem-plare, un tiraj remarcabil chiar când e vorba de greoaie studii filosofice, ci de romane sensațio-nale. Ideile lui Spengler, cu toate aceste, nu au ajuns populare prin acele 50.000 cărți tipărite și des-făcute. Opera de răspândire a ide-i-lor sale au făcut-o broșurile de popularizare apărute și foiletoanele ziarelor. Dar aceasta nu este impor-tant. Ce ne interesează este, că Spengler a ajuns un filosof de o extraordinară popularitate abia în câțiva ani. Popularitatea lui, a luat cele mai mari proporții în Germa-nia, dar nu pentru că mediul de aici ar fi fost mai copt pentru a-l înțelege, ci dintr'un mic motiv de

ordin, ca să zicem așa, particular. Lucrarea lui Spengler, deși ter-minată în 1917, a ajuns să fie răspândită în vremea când poporul german trăia cele mai grele zile ce au urmat uriașei prăbușiri a imperialismului prusac. În acele momente de desperare ale germa-nilor credința lui Spengler în pră-bușirea civilizației întregii lumi apusene, a fost mângâierea ase-mănătoare cu bucuria omului nenorocit când constată și la seme-nul său acelaș neajuns. Filosofia lui Spengler a ajuns o filosofie națională a Germaniei de după războiu. Și totuși, intențiile lui Spengler și gândurile lui au fost altele. El a pornit dela presupune-rea unei victorii a Germaniei, fără căreia, peste câteva sute de ani, i-ar reveni rolul de civilizatoare a „apusului“ decăzut în felul cum îl prorocește el. Cel puțin acest lucru ni-l destăinuiește un capitol dintr'o carte a lui M. Schroeter acum apărută la München.

ORGANIZAȚIILE INDUSTRIEI ȘI COMERȚULUI

Am însemnat deja în primul număr al revistei, vorbind asupra „Reformei agrare” că, atât în vechiul Regat cât și în nouile ținuturi, vom avea încă multă vreme la temelia economiei naționale stăpânirea problemelor agrare și agricole chiar.

În același timp însă, nu retăcem convingerea că *preponderența curentă*, în afirmarea și în stăpânirea efectivă a vieții noastre economice, o pot exploata cu mulți sortii de izbândă — comerțul și industria — cu deosebire acum în epoca de tranziție a agriculturii jenată în producție și în expansiunea de executare a reformei agrare, mai ales așa cum se face azi.

Când la acestea mai adăugăm și faptul că majoritatea reprezentanților comerțului și industriei, în urma originii și creșterii lor streine, nu se pot încă găsi în nouile transformări și nu se pot îngloba în primele rânduri de luptători, convinși și stăpâniți de o omogenitate de țeluri, în cadrele națiunii alcătuitoare de stat — chiar și numai sub raport economic — datorită noastră este să dăm cea mai mare atenție, în deosebi acestor factori economici, ca să le cunoaștem organizațiile și puterea, ca și posibilitățile de colaborare și de cordonare a muncii, pentru-ca producția lor directă sau mediată să fie înglobată în bogăția și în puterea statului întregit.

* *

Industria și comerțul sunt reprezentate la noi prin sutele și miile de fabrici, ateliere, întreprinderi, magazine, prăvălii, individuale sau formând patrimoniul societăților de diferite forme. Toate aceste își au sprijinul, îndemnarea și controlul prin organele Statului începând cu Ministerul Industriei și Comerțului și sfârșind cu diferitele autorități până la primăria celui mai umil sat.

În același timp însă atât industria cât și comerțul își au și organele lor chemate la viață și ținute în activitate de inițiativele și jertfele lor particulare. În această categorie de organizație intră: Uniunile, Corporațiile, Sindicatul, Sfatul, Bursele și mai ales Camerele de comerț și industrie.

Majoritatea, dacă nu totalitatea acestor organizații, nici după cinci ani dela întregirea neamului n'au putut fi înglobate de fapt și nu de formă în patrimoniul Statului național.

Ne grăbim să recunoaștem că nu întreaga vină este a conducătorilor acestor organizații din inițiativă particulară.

O mare parte din răspundere cade asupra politicii economice a guvernelor, cari au lăsat, ba chiar au ordonat ca organele executorii în materie de politică economică a Statului, să se substituie factorilor economici.

Amestecul Statului cu reglementările, maximările, contingentările, urmărirea fără cunoștințe de cauză ale speculei etc. etc. și mai ales regimurile nenorocite de export și import, schimbate de la o zi la alta cu tarife vamale și cu convenții ticluite cu înconjurarea factorilor economici — au condamnat la lăncezeală unele din organizațiile inițiativei particulare, în vreme ce pe altele le-au împintinat să

recurgă la suptefugii sau să devină paturi calde pentru interese oblice sau corectate cu fel și fel de mijloace în folosul unora și în detrimentul țării și al economiei naționale. Vom avea adeseori prilej să talmăcim pe larg această teză de bază în ce privește industria și comerțul de azi din țara întregită și atunci sperăm să fim bine înțeleși atât de cei în cauză cât mai ales de marile masse ale cetățenilor, ce suferă în această țară săracă în bogăția ei.

Cu titlu de material de studiu, atragem atenția asupra raportului Uniunii marilor industriasi din Cluj, asupra activității altor Uniuni și în ce privește lăncezeala asupra activității și adunării generale a Camerii de Comerț și Industrie din Cluj ținută Dumineca trecută.

Vasile C. Osvadă.

IMPERIALISMUL ECONOMIC

Imperialismul plutește în însuș spiritul vremii noastre. Puțini sunt astăzi, fie și între profani, acei care să nu știe oricât de vag, că există o economie imperialistă, pe care se altoește o politică imperialistă, ca și o doctrină imperialistă. În schimb însă noi nu avem prea mulți specialiști — eram să zicem că nu avem de loc — care să-și dea limpede seamă că există și un imperialism al statelor mici; mai mult: că însăși economia română prezintă, de pe la 1906, un caracter imperialist, din care trebuie înțeleasă atât politica noastră în genere, cât și politica economică în deosebi. Astfel anul trecut, când „Institutul Social Român” a organizat un ciclu de prelegeri asupra doctrinelor politice, s'a vorbit de toate doctrinele existente, de unele chiar ce aparțin definitiv trecutului. Dar despre doctrina imperialistă, în legătură cu dezvoltarea socială în streinătate ca și la noi, nu s'a găsit nimenea să vorbească. Tot astfel, iarăși anul trecut, când s'a desbătut cu atâta pasiune chestiunea constituției noastre, nu s'a găsit nici un specialist cu faimă consacrată, care să lumineze publicul în această privință, arătându-i că însușirile esențiale ale acestei constituții sunt expresia structurii financiare imperialiste a societății noastre. Modestele noastre încercări în această direcție n'au isbutit, de cât să jădușcă pe unii ziariști.

De aceia ne bucură că un specialist cu o *completă pregătire* în materie, cum e d-l Madgearu, a atins în sfârșit această chestiune și la noi, în vreme ce totuși regretăm, că în limita unei

conferinți de două ore d-sa n'a putut fi complet: n'a aplicat vederile sale și la economia română, ceea ce i-ar fi făcut conferința — dacă aceasta era cu putință — încă mai interesantă.

*

Cum concepe d-l Madgearu imperialismul?

D-sa nu s'a oprit la părerea obișnuită, cum că economia și politica imperialistă ar data de prin ultimul sfert al veacului din urmă, sau mai explicit, de la 1879. În convingerea sa, economia imperialistă se înfiripează de la așa zisa „revoluție industrială” (1760-1830), care constă în introducerea mașinismului în producția industrială și predominarea economică a industriei asupra agriculturii. Acest eveniment de covârșitoare însemnătate a avut urmarea binecunoscută, de a aduna în centrele industriale imense masse de muncitori industriali, pentru a căror hrană agricultura națională era cu totul insuficientă. Mijlocele de a susține existența acestui proletariat industrial se puteau obține pe două căi: a) pe calea comerțului, deci prin schimbul produselor naționale industriale cu produsele agriculturii streine, și b) pe calea colonizării, deci prin emigrarea proletarilor fără lucru în alte continente, cu populație rară și loc disponibil de cultură. Amândoi acești factori, comerțul și emigrarea, nu mai sunt de acum înainte o chestiune de economie privată, care ar interesa numai pe capitaliștii particulari: ele sunt o chestiune națională, și interesează deadreptul poli i a de stat. De aici alta consecință a revoluției industriale, și anume: con-

topirea expansiunii economice cu politica externă de stat, într'un tot indisolubil. Deci, dacă am înțeles bine ideea d-lui Madgearu, d-sa deduce imperialismul economic din revoluția industrială, care a adus o prodigioasă dezvoltare a metalurgiei, și a ridicat industria înaintea agriculturii; de aceea însușirile esențiale ale imperialismului economic sunt: expansiunea agresivă în afară, și contopirea acestei expansiuni cu politica externă oficială a statelor industriale. Conferențiarul a ilustrat cu numeroase date aceste însușiri la toate statele industriale ale vechiului și noului continent.

Ne e totuș peste putință a împărtăși vederile sale. Înainte de toate, e o neexactitate de fapt, de a-și închipui că politica externă s'a pus în serviciul expansiunii economice abea de la revoluția industrială, adică de la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX. Dacă d-l Madgearu ar urmări celebra operă a nu mai puțin celebrului istoric Seely, despre „formarea politicii engleze“ (the growth of english policy), s'ar convinge că politica externă engleză părăsește calea tradițională a intereselor dinastice, și se pune în sprințul expansiunii economice, încă de prin sec. XVI. De aceea expansiunea economică agresivă e mult mai veche de cât imperialismul: ea se regăsește la imperialism numai ca un simptom extern; esența imperialismului trebuie însă căutată în altă parte.

*

Poate că d-l Madgearu însuș ar fi ajuns la alte încheeri, dacă ar fi pornit la caracterizarea imperialismului de la cercetarea istoriei capitalismului, nu de la cercetarea doctrinelor imperialiste.

De la începutul veac. XVI până pe la finele veac. XIX asistăm la procesul de întărire și ridicare la supremație economică a capitalismului industrial. Între veacul XVIII și XIX, când acest proces se desăvârșește, se deschide pe continent o eră de liberalism și anarhie, de umanitarism și cosmopolitism economic. În regimul industrial al acestor timpuri, caracterizat prin desăvârșita libertate a concurenței industriașilor individuali, e perfect indiferent pentru un capitalist, dacă concurentul său e un strein sau un național: el este pur și simplu un dușman, caracterul său național nu are nici o însemnătate. De aceea toți oamenii, și toate națiunile, apar atunci deopotrivă de egale, cu același drept la liberă dezvoltare. E umanitarismul înălțător al acestei ere capitaliste.

Dar din a doua jumătate a veac. XIX începe o nouă dezvoltare capitalistă, și de astădată nu în Anglia, ci în America și în Germania. Este supremația capitalului de bancă, care în aceste

țări tinere îndeplinește funcția de a colecta economiile naționale, a le concentra în mari capitaluri, și a le pune apoi la dispoziția industriei. Astfel capitalul de bancă începe opera de finanțare a întreprinderilor industriale, pe care le subordonează, și le organizează: el le silește să înțeleagă, să se uniască, și să lucreze în bună înțelegere. Începe deci era cartelurilor; libera concurență încetează, în locul ei vine monopolul.

Această revoluție economică, care deschide era imperialismului, crează și o nouă politică, precum și o nouă ideologie. Cartelurile industriale tind să-și apere piața națională de orice concurență din afară, de aceea luptă împotriva streinilor: prin aceasta cosmopolitismul dispare, făcând loc naționalismului economic. Dar lupta împotriva concurenței streine ia forma închiderii granițelor prin taxe vamale; astfel întâia și cea mai de samă manifestare a politicii imperialiste este protecționismul. După ce însă cartelurile satisfac nevoile interne de marfă și capital, ele trebuie să caute pentru prisoare piețe externe. De aici altă manifestare a imperialismului: expansiunea agresivă în afară, căutarea de „sfere de influență“ pentru a plasa în ele prisosul de marfă și capital.

Așa dar *esența imperialismului economic este: organizarea producției interne sub supremația capitalului de bancă; înlăturarea anarhiei economice, prin armonizarea producției naționale după puterea de absorbțiune a pieței*; celelalte însușiri, protecționismul și expansiunea, sunt numai manifestări exterioare. D-l Madgearu însuș a calificat colonizarea ca o „minciună imperialistă“, fiindcă ea nu absoarbe de cât cota ridicolă de unu sau două la sută din comerțul țărilor industriale. Dacă însă este așa — și așa este — nu începem, de ce d-sa face totuș din asemenea „minciună“ esența imperialismului.

*

Odată înțeles astfel, în esența sa organizatoare, imperialismul economic se arată cu totul în altă lumină: atât rolul său istoric, cât și perspectivele de viitor, devin clare pentru oricine.

În adevăr, nu statele cele mai bătrâne — înainte de toate, nu Anglia, leagănul clasic al industrialismului liberal — sunt cele ce strălucesc printr'un imperialism mai pronunțat. Căriera sa adevărată o are imperialismul în statele tinere. Căci aici industriile naționale nu au capital propriu: ele se adresează la bănci, iar acestea strâng capitalul național, jucând astfel rolul de intermediar între capitalul național și industria națională. De aceea în țările tinere băncile subjugă de la început dezvoltarea industrială, o silesc să

se îndrumeze pe baze de organizare, și-și crează în acest chip o îndoită supremație, economică și politică.

O pildă caracteristică în această privință ne dă și România de azi. Aici întreaga viață industrială, și în genere întreaga viață economică, tinde a fi absorbită complect de două trusturi bancare: acel grupat în jurul „*Băncii Românești*“, și acel grupat în jurul „*Băncii Marmorosch Blank*“. E o evoluție votată cu atâtea frământări și ceput pe bazele imperialiste ale organizării centralizatoare, sub egida capitalului bancar. Anul trecut, în constituție votată cu atâtea frământări și sbucium, economia noastră imperialistă financiară și-a creat și regimul politic cerut de interesele ei proprii.

*

Ce trebuie să gândim de rolul istoric, și de perspectivele de viitor ale imperialismului economic?

D-l Madgearu nu perde prilejul d-a-i trimite săgețile sale: d-sa îl califică de „reacționar“, din motivul, că este dușmanul liberalismului vechiu burghez, ca și a parlamentarismului.

Mărturisim că nu înțelegem sensul unui asemenea calificativ. Din moment ce întreaga economie a vremii se desvoltă pe baze imperialiste, rezultă că tot ceea ce stimulează imperialismul, e un factor de progres; tot ceea ce-l stânjenește, este însă un fapt reacționar. Astfel Hilferding, pe care și d-l Madgearu îl utilizează cu toată considerația ce o merită, nu s'a sfiit să declare, că de acum liberalismul este un fapt reacționar. A face însă ceea ce face d-l Madgearu: a judeca actualul imperialism din punct de vedere al vechii politici liberaliste, care aparține definitiv trecutului, și a-l califica în acest chip de „reacționar“, aceasta ni se pare o procedură abuzivă. Imperialismul trebuie înțeles în el însuș, nu în comparație cu forme economice, care au murit de moarte bună. După cele zise se înțelege lesne, că noi nu vedem perspectivele de viitor ale capitalismului atât de negru, ca d-l Madgearu. D-sa se ridică în sfera ideilor, așteaptă o revoluționare a convingerilor oamenilor, care ar veni apoi să înfrâneze tendințele de expansiune imperialistă, intrate după războiu într-o perioadă de recrudescență. Dar dacă e adevărat că esența proprie a imperialismului este organizarea internă, atunci și perspectivele sale de viitor apar altfel. În adevăr, expansiunea în afară are o limită, atât teoretică cât și practică. Când această limită va fi atinsă — și timpul nu mai e departe — imperialismul se va concentra complect în opera sa pozitivă și esențială: organizarea perfectă a pieței interne. E ceea ce, chiar înainte de războiu, propuneau unii economiști germani ca-

pitalismului imperialist al țării lor. În lăuntrul națiunii proprii: aici stă viitorul imperialismului. Producția națională rămâne să fie dezvoltată și organizată desăvârșit, în raport cu nevoile proprii. Această operă de organizare economică nu e altceva, decât cea ce a propovăduit Marx. Dar acest sfârșit nu va fi înfăptuit prin ridicarea revoluționară a maselor proletare, ci prin însăși opera pozitivă a burgheziei imperialiste, pe baza legilor proprii de dezvoltare a capitalismului.

Șt. Zeletin.

NOTĂ. Credem că în discuția deschisă de d. St. Zeletin asupra necesității și fatalității imperialismului trebuia să premergă conferința la care D-Sa se refere, a d-lui V. Madgearu. Până vom raporta conferința, îmi îngădui eu o observație: Va trebui să distingem sever între imperialism, dincolo de granițele țării (popoarele din Apus!) între și granițele naționale. Cel dintâi noi n'avem cu ce, nu-l putem practica; ar fi ciudat chiar și a-l discuta, dat fiind că înșine avem nevoie de alianțe mici (aproape) și mari (departe), ca să ne susținem. Pe al doilea îl încearcă capitalismul român și pseudoromân (străin-român). El este, până la un punct, foarte folositor. Dar protestul aproape unanim al opiniei publice și al specialiștilor arată că acest imperialism prea este peștele cel mare care vrea să se hrănească cu peștii cei mici. A-i arunca în cale toate piedecile teoretice și practice, care împiedecă abuzul covârșitor de imperialism (nume ce abia i se mai potrivește, în acest caz) însemnează a sprijini umanitatea politicii economice-interne și a respecta autonomia individuală, pe care o socotim apărută colectiv, prin grupări autonome de... pești mici cari nu voesc să se mai lase a fi înghițiți de fălcile capitaliste. Din critica d-lui St. Zeletin pare a reeși că d-l V. Madgearu nu are, ca D-Sa, „cultul forței economice, ci al forței social-economice.

G. Bogdan-Duică.

Comemorarea Basarabiei. Studențimea din Cluj la Univ., guvernul la Chișinău, autoritățile și publicul în diferite locuri ale țării, au sărbătorit Miercuri 6 ani dela Unirea Basarabiei cu patria-mumă. Această comemorare, concidentă cu ruperea tratativelor româno-ruse la Viena, a fost cel mai fericit avertisment care se putea da peste granițe, în deosebi Rusiei. Solidaritatea românească în jurul unității naționale s'a dovedit și de data aceasta că este cea mai bună pavază pentru păstrarea pe vecie o actualelor granițe românești.

Presa, în unanimitate, a închinat numere comemorative Basarabiei. Ca și țara, presa știe unde încetează luptele politice.

Rasele umane și unitățile etnice, popoarele de azi, nu pot fi confundate întreolaltă. Caracterul blond de rasă se găsește și în Sud și Engleji dau un considerabil număr de bruneți. Dolichocefalia de mult nu se mai consideră caracteristică pentru popoarele germane, iar originea brachicefalilor azi nu se mai caută exclusiv în Asia. Judecate după caracterul extern somatic popoarele se prezintă neunitare, provenite din amestecul mai multor rase.

Valoarea determinării rasei în baza caracterului extern, prin metodele antropometrice, s-a discutat. Deceea în cercetările asupra structurii de rasă a popoarelor României am utilizat o metodă a anilor din urmă descoperită de autori germani, bazată pe diferențele dintre globulele de sânge în cadrul speciei umane. Diferențele se stabilesc prin o reacție biologică a lor, prin isoemaglutinare.

Conform acestor reacții în specia umană se disting două grupuri de globule roșii, una mai frecventă în Nord-Vest, alta în Sud-Est. Leagănul primei proprietăți sanguine numită A, trebuie căutat în Europa, al celei a doua, numită B, în Indii. Popoarele s-au produs prin infiltrarea acestor două proprietăți dela o extremitate spre cealaltă. Cele mai apropiate de leagănul proprietății A sunt mai bogate în indivizi de acest caracter, invers, cele învecinate cu India dau un procent mai mare de persoane de caracter B.

Aceste două caractere de rasă sanguină se moștenesc conform principiilor legii lui Mendel și dau prin combinația lor, sau a proprietăților recesive, corespunzătoare, încă alte două grupuri. Ele par a fi mai profunde, mai vechi decât proprietățile externe de rasă, și au premers probabil diferențierilor etnice.

Dependența caracterelor sanguine de condițiile externe de traiu, climat, hrană etc., n-a putut fi documentată. Singură proveniența este factorul dovedit, ca determinant pentru procentul lor la un popor. Astfel Turcii, Grecii, Tiganii și alte popoare, cari au parcurs o distanță mare dela leagănul lor, arată și azi după secole de traiu în noi condiții, caracterul sanguin al popoarelor de unde au plecat.

În același timp însă s-a văzut, că nici sub raportul de rasă sanguină, popoarele nu pot fi considerate unitare și că amalgamul rezultat din amestecul celor două rase sanguine, la același popor prezintă variațiuni de procente dela o regiune la alta. Asemenea deosebiri s-au văzut în cadrul aceluiași popor la Italiani, Ruși,

Poloni, Unguri, Japonezi etc., pretutindeni unde rezultatele pot fi grupate după regiuni.

Mai sărac în elementul asiatic este centrul muntos al Ardealului, județele Turda-Arieș, Hunedoara și Alba. Spre periferii, atât înspre pusta maghiară, cât și spre câmpia română și spre Moldova proporția acestei proprietăți crește, rămânând în general populația regiunilor muntoase mai puțin bogată în ea, decât cea din văile și șesurile învecinate.

Românii regiunilor muntoase sunt de o structură sanguină mai apropiată de a popoarelor din Balcani. De o structură asemănătoare sunt și o parte a Ungurilor și Săcuilor din Ardeal. Față de ei locuitorii regiunilor periferice, mai expuse migrărilor dinspre Orient, sunt mai asemănători, — Români, Unguri și Ruși, fără deosebire de naționalitate, — grupului de popoare din Nord-Ostul Europei. Reprezentanții principali ai acestui grup din urmă, cu proporții asemănătoare a caracterelor sanguine sunt Slavii din Nord-Ost. Lor li-se asociază Românii ținuturilor învecinate, cu deosebire cei din văi și șes, cât și Ungurii din pustă.

Apropierea în structura sanguină denotă plămădirea din elemente asemănătoare autohtone ale acestor neamuri apropiate. Proporțiile de azi ale celor două caractere de rasă sanguină trebuie considerate străvechi în regiunile respective. Migrările din Orient, cari au produs deosebirea între regiuni aducând plusul de B proprietății A, pretutindeni constantă și mai veche la noi, nu pot fi numai cele semnalate de istorie. Pornite spre aceleași ținuturi mai deschise și bogate pe aceeași căi, începuturile lor trebuie căutate mult înaintea erelor, cari ne-au lăsat documente.

Deosebirile de rasă în cadrul aceluiași popor, documentate astfel și prin metoda reacției de isoemaglutinare, și asemănările între naționalitățile aceleiași regiuni, arată că problema de naționalități nu este o problemă numai de rasă. Diferențele între popoară se datoresc, alături de rasă —, și trecutului deosebit, năzuințelor după ideal și intereselor economice. antagoniste, orientărilor politice și culturale divergente.

Față de alte determinări ale caracterelor de rasă determinarea biologică se poate extinde la un număr în comparație mai mare de cercetări. Cercetările pentru România cuprind un număr de aprox. 16.000 indivizi. O însemnată parte a materialului o dau cei din satele examinate.

Dr. Gheorghe Popoviciu.

Noi și Franța. Raportul cu Franța, caracterizat de întâiul reprezentant al poporului român, de M. Sa Regele, în cuvântarea rostită la primăria Parisului :

Suntem fericiți, de-a ne găsi în acest oraș ilustru, a cărui glorie strălucește în lumea întreagă. Poporul român, santinelă de *avant-gardă a civilizației latine*, a avut tot timpul conștiința solidarității permanente a intereselor comune dintre Franța și România, dar a păstrat orașului Paris o recunoștință cu totul deosebită, deoarece capitala voastră a avut o influență profundă asupra dezvoltării intelectuale și politice a României. De un secol încoace, beneficiind de ospitalitatea voastră frățească tinerile noastre generații, una după alta, au venit la Paris ca să se inspire de *libertățile* voastre, să studieze *instituțiile* voastre *democratice*, să se instruiască în școlile și în universitățile voastre, să lucreze în laboratoarele voastre și să se adapte la izvorul neperitor al *ideilor genului francez*. Când a sunat ceasul luptei pentru *dreptatea și independența* naționalităților România s'a ridicat, inspirată de aceleași idei de dreptate, și în mod natural a luat loc lângă Franța.

Așa vorbi M. Sa Regele, accentuând ideile de : *libertate, democrație și dreptate*, idei așa de intime sufletului francez și, în destule privinți, străine încă de șesurile și munții României. Să sperăm că cuvântul regal, zis la Paris, va avea un ecou adânc în țară.

Pentru școlile din Blaj. Întreg românismul, în special însă Ardelenii au fost răscoliți de Apelul Mitropolitului dela Blaj: bătrânele școli dela înbinarea Târnavelor sunt în agonie. A tresărit deodată inima Ardealului și într'un gând s'au pornit darurile tuturor spre cetățuia cărții românești. O dovadă nouă s'a făcut, că vremile de goană după o pâine mai bună, n-au amortit pe dea întregul sentimentul recunoștinții ce trebuie păstrată celor mai vechi și glorioase așezăminte de cultură națională. Obolul celor mici a prins să se împletească cu dărnicia celor mari în buna intenție de a se împlini cununa de lauri deasupra școlilor din Blaj.

Majestatea Sa Regele, a dăruit 100.000 Lei și membrii guvernului s'au înscris alături cu contribuțiile lor... Pietrele noi, cari se pun lângă temeliiile vechi

ale așezămintelor școlare din Blaj, vor fi cu atât mai trainice, cu cât le cimentează dragostea românilor de pretutindeni, fără osebire. Menirea școlilor din Blaj apare în România nouă tot atât de însemnată, cum a fost și până acum. Și e frumos că nici o îndoială nu se pune în calea acestei meniri.

Moartea monseniorului Marcu dela Blaj. În Blajul bătrânelor noastre așezăminte de cultură, s'a stins fără veste Monseniorul Izidor Marcu, doctor în teologie și preposit capitular al Mitropoliei Unite. După o viață petrecută între zidurile școlilor Blăjene făcând apostolatul cărții și după ce a presărat pulberea de aur a sufletului său de adevărat preot și dascăl român — peste generații întregi de discipoli, acum în urmă ajunse din încrederea obștească, locțiitorul Mitropolitului. I-se deschidea o nouă cărare și urma să fie conducătorul arhieresc al credincioșilor uniți. Moartea însă a venit pe neașteptate. Cu el dispărea unul din reprezentanții generației vechi de luptă pentru lumină și dreptate.

Drang nach Osten. „Oesterreichische Rundschau“ (Ianuarie, 1924), vechia revistă a Vienei, publică un articol despre Nemți în străinătate. Raportând d. scrierea lui Karl Renner *Deutschland, Österreich und die Völker des Ostens*, raportorul (R. F. Kaindl) repetă ideea de înaintare spre Orient; firește, nu prin cucerire, ci prin *uniuni economice* spre un bine comun. Anglia își trimite oamenii în colonii; Franța nu are de unde să trimeată; rămân Germanii de Est în stare să exerce, nu o misiune imperialistă, ci misiunea unui ponor bogat în lucrări intelectuali și manuali. De ex. la căile ferate românești și jugoslave etc. Mai mult, Germania însăși ar trebui să practice o politică de liberă circulație și comerț liber urmărind uniunea economică a tuturor națiunilor pe care politica colonială-transoceanică nu le abate dela o politică continentală dreptliniară, sinceră, exclusivă. Ceea ce le este chiar de mare nevoie națiunilor acestora este *uniunea economică continentală*. Ea ar găsi sprijin în America, iar limitarea ei la continent nu ar jigni d. loc Anglia. Este clar, însă că o astfel de idee mare are nevoie de două condiții, pentru ca să se realizeze: De cel puțin un mare om de stat care să-i dea forme acceptabile pentru țările vizate; de cel puțin două țări mari, bine înțelese, care să însemneze

valori economice mari, poate predominante, utile celorlalte, putând să devie coloana vertebrală a unei economice. Uniunea ar fi un antidot binevenit contra urilor politice dintre țări. Întru cât ne privește, propagarea noului *Drang nach Osten* prin imigrare, ea nu este menită să ne facă primitori... grăbiți al mării idei, care este, în sine, bună și o — rezervă de viitor!

Conferința anglo-rusă. La 14 s'a deschis în Londra conferința anglo-rusă având ca obiect contractarea unui împrumut din partea Rusiei. Atât din cuvântarea de deschidere a d-lui Macdonald cât și din condițiile pe care le pun finaciarii englezi, rezultă că Anglia pune Rusiei condițiuni cari nu cadrează de fel cu idealul bolșevic. E de observat că ceea ce cere Anglia ca gaj juridic și economic, este asemănător cu punctul de vedere pe care l-a susținut Franța la Genova și Lausanne. Pe-atunci d-l Poincaré avea o puternică opoziție din partea guvernului liberal al d-lui Lloyd George; acum guvernul socialist englez se potrivește în păreri cu acelaș guvern burghez al d-lui Poincaré.

Jubileul d-lui Eugen Iancovici, directorul Teatrului Maghiar din Cluj. Teatrul Maghiar din Cluj, a sărbătorit în zilele de 11 și 12 Aprilie împlinirea alor treizeci de ani de când directorul său dr. Eugen Iancovici a intrat în slujba culturii maghiare ca artist dramatic și împlinirea a douăzecișisase de ani decând e director de teatru. Acum, când hotărârea istoriei a făcut ca Teatrul de sub conducerea d-lui Iancovici să fie în Clujul culturii românești o cetățuie de artă maghiară și când la spatele directorului sau treizeci de ani închinăți Thaliei, ne simțim datori să încreștăm aci viziunea nuncii depuse de un artist pentru propășirea culturală a neamului său, privind această viziune prin prisma largă a respectului a se datorează celor trei decenii de muncă. „Să se dea Cesarului ce e al Cesarului“ bătrâna vorbă îndrumătoare e linie de conduită pe care ne place să o păstrăm. D. Iancovici a făcut pentru cultura neamului său destul pentru a privi acum liniștit în spre cei treizeci de ani, cari rând pe rând au fost pietrele templului său închinat culturii.

Din prilejul jubileului, D-l Iancovici a donat între altele și zece mii de lei Sindicatului ziariștilor români.

Noi și Ucraina. Deputatul Gh. Pop (național) face în *România* din 13/IV, o propunere care, deocamdată, o reținem în forma ei originală :

România are datoria de a îmbrățișa cu căldură cauza nenorocitului popor ucrainean. Interese românești superioare cer ca să ajutăm cu toate mijloacele refacerea vechii Ucraine. Dacă bărbații de stat ai României ar cunoaște pe vecini tot așa de bine cum cunosc Franța și Coasta de azur, ei ar înțelege că una din cele mai importante și vitale probleme ale politicii noastre externe ar trebui să fie constanta urmărire și sprijinire a năzuințelor ucraniene. Reconstituirea Statului ucrainean ar trebui să fie una din marile chestiuni ale politicii românești de care ar trebui să se vorbească puțin, dar pentru care ar trebui să se facă cu atât mai mult. Și renașterea Statului ucrainean va trebui să fie și soluțiunea cea mai sigură a problemei basarabene.

Republica grecească definitivă. În urma plebiscitului din Grecia, chemat să se pronunțe asupra republicei, acest stat rămâne definitiv în forma de stat republicană. Timp de cinci ani este interzis să fie atacată republica. Cât-va timp înainte de plebiscit, ex-regele George a dat cunoscuta sa proclamație dela Brașov, prin care n'a vrut să abdice dela tronul Greciei, menținându-și toate drepturile.

O coincidență. Bihorul este o regiune de mare interes național. Se simte și acolo. Tot și, *Beiușul* (13 IV.), vorbind despre „Acțiunea românească” poate să scrie: „În Beiuș avem vre-o cincisprezece reuniuni și corporații sociale culturale și politice, fiecare cu un program ideal. *Dar niciuna din acestea nu se manifestă*”. Cu alte vorbe: Cele cincisprezece societăți lucrează puțin? Lăsând la o parte ideea, de-a întreba cum vor lucra după, ce „Acțiunea românească” a trecut pe-acolo — ar fi o ironie și acțiunea aceasta nu merită ironii — întrebăm numai atâta: Pentru ce nu s'ar face un studiu despre activitatea societăților în a. 1923, pentru ca să reiasă din el: cauzele lănezelii; modul cum s'ar putea asocia ori contopi unele, contopind munca lor; delimitarea muncii; fixarea tuturor datorțiilor severe ale membrilor; stabilirea modului de a raporta, nu numai membrilor, ci și publicului. Aceasta ar fi o revizuire a unui centru din punct de vedere al activității sale. Revizuirea ar putea servi de model și — altor centre. „S. de m.” ar publica

bucuros un studiu colectiv despre această chestiune în *Beiuș*. Ni-l poate scrie cineva?!

Muncitorii societății Reșița au ținut două întruniri simpatice. După ce au constatat că seducătorii comuniști (bolșevici) rămân excluși din stînul lor, muncitorii au hotărît alegerea unui comitet comun, compus din reprezentanți ai tuturor breslelor; au regretat lipsa de organizare a lucrătorilor forestieri, cari duc o viață mizerabilă și au decis a lua măsuri de educație culturală; apoi, considerând situația precară a asigurărilor sociale, au cerut

SATE — ORAȘE — REGIUNI BEIUȘUL

Dorul de a eși din coloanele înguste create de vitrejia vremurilor apuse ne cere multe jertfe materiale, ca pulsația de viață românească să nu lăncezească, de aceea a fost o idee salutară, că reprezentanța comunală la stăruințele primarului Traian Cosma, a lărgit sala mare a hotelului Central, proprietatea orașului, cu o scenă potrivită pentru necesitățile noastre culturale.

Inaugurarea s'a făcut cu mare solemnitate. Veniseră pentru aceasta, de la Teatrul Național din București cei mai distinși artiști sub conducerea directorului Sadoveanu. Ne-a distins și marele artist Aristide Demetriad jucând drama sguduitoare „Hamlet” și „Vlaicu Vodă”.

Ca un mic tribut de recunoștință scena a și primit numele de „Teatrul Aristide Demetriad”. E primul teatru, mi se pare, în întreaga țară, botezat după numele unui artist și deci fapta beiușenilor e o delicată atenție față de marii noștri propovăduitori ai Thaliei române.

Teatrul nostru, cu modesta lui înfățișare e o prețioasă contribuție ce datorăm de mult culturii românești.

După Demetriad a venit trupa Soreanu cu „Institutorii”, „Ciuta” și „Avarul”. Artiști adevărați ne-au dat artă desăvârșită. Păcat însă, că a treia trupă, cea dela „Teatrul Popular”, al d-lui Iorga a venit la timp nepotrivit și și cu piese nepotrivite pentru gusturile noastre, cari încep să fie pretențioase când e vorba să vedem artă.

Când n'avem trupă de teatru ne mărginim la festivități școlare, totdeauna foarte reușite, ori la alte manifestațiuni culturale ale diferitelor societăți, dintre cari recordul îl are „Reuniunea Femeilor Române”.

Beiușul e un oraș de școli. Avem vechile licee, de băieți și fete, școala normală de învățătoare, școale pri-

restabilirea *autonomiei* asigurărilor — cu anume rezerve de control noi vom susține totdeauna orice autonomie, deci și pe cea reclamată de muncitori — și regulamentarea pensiunilor de bătrânețe și accidente. Conferința a mai cerut ca guvernul să ia măsuri pentru înlăturarea lipsei de lucru. Cassele de boală și pensiuine, așa cum Statul le plănuiește prin legea minelor, nu le-au admis. Impresia totală ce-o lasă rapoartele despre adunare este că un spirit de luptă civilizată își face loc în socialismul român din Ardeal și Banat.

mare de stat, tot atâtea focare de cultură națională.

Am asistat în timpul din urmă la o frumoasă serbare școlară, aranjată cu elevele din cl. IV și a V dela liceul de fete. Am rămas cu toții plăcut impresionați de felul cum a fost aranjată serbarea și de felul cum sau achitat elevele în rolurile lor. Era un program bogat de cântări, declamări, cântări la pian, jocuri și o piesă de teatru „Îndreptarea” foarte educativă din punct de vedere românesc, îndemnându-ne, cum să ne iubim limba și comorile noastre naționale, datinele și portul.

Piesa e scrisă de d-na prof. Ana Bucur, care și de astă dată ne-a surprins cu plăcute lucrări literare. La reușita serbării a contribuit mult d-na prof. Angela Sălăgean și d-ra Tica Butean.

Dar am avut nu numai zile de bucurie ci și zile de durere. S'a stins din viață vechiul dascăl român, Vasile Ștefanică, directorul liceului, care de 42 de ani a fost îndrumătorul elevilor de aici. De aceea durerea familiei a fost și durerea noastră, fiind că aproape toți intelectualii din Beiuș și jur, până în marile depărțări ale Maramurășului au eșit din școala acestui bun dascăl și bun român.

Vasile Ștefanică cunoștea două drumuri: școala și biserica, pe cari le-a servit cu credință și cu devotament vrednic de considerația generațiilor de acum. Din aceste două și-a făcut un cult, un suflet mare, suflet curat românesc, atât de necesar pentru existența liceelor în vremurile de grea încercare și atât de folositor în timpul de față.

Amintirea lui rămâne pentru noi icoana bărbatului cu calități nobile, întrebuințată cu prisosință pentru binele neamului românesc pe care l-a iubit așa de mult.

Semin.

Cluj, 18 Aprilie

Contractele de arenzii încheiate între stat și particulari, sau care necesită o aprobare din partea organelor statului — prea adeseori trec calvaruri neînchipuit de păgubitoare pentru moralul și siguranța producției țării.

Nenumăratele încheieri și desfaceri de contracte de arenzii asupra bunurilor statului sau ale corporațiilor particulare cu administrație supusă controlului și aprobării organelor de stat — în felul cum se fac azi — fac sau dovada unor ușurinți ori intervenții condamnabile, sau a unei incurii fără seamăn, din care se evidențiază ciudatul sistem de-a nu se respecta obligamente luate și drepturi câștigate.

Pentru azi însemnăm din sutele de cazuri numai trei dintre cele mult grăitoare:

Ministerul Domeniilor și agriculturii, prin organele în competență a dat în arendă, cu contracte în regulă, câteva mii de jugăre din loturile expropriate rămase la dispoziția Statului — Societăților „Tera” și „Motocultura” din Salonta mare (la granița noastră vestică)!

Din același minister s’au *anulat* aceste arenzii...

Comunitatea de avere din Caransebeș a foștilor grăniceri a dat în exploatare în 1922 imense terenuri de păduri unui consorțiu timișorean, contra unor arenzii de peste 20 milioane anual.

Aceste contracte au fost lipsite de aprobare vreme de peste doi ani — în care timp s’au dat și aprigele lupte pentru alegerea președintelui Comunității de avere. Acum că alegerea s’a făcut — așa cum s’a făcut — contractele au fost aprobate.

Filatura de mătăsă din Lugoj aparținând statului a fost arendată unor particulari, în frunte cu Vasile Popa pentru o arendă anuală de 800.000 lei. Acum, în al treilea an de exploatare a arenzii — statul fixează prețuri imposibile și uzurare pentru gogoșile răscumpărate de către Stat și predate conform contractului de exploatare — arendașului filaturei, pe care eventual îl pune în imposibilitate de acțiune...

Pentru moment nu comentăm, dar, în fața acestor fapte, întrebăm cu îngrijorare: care sunt dedesubturile asfel de „proteguiri” ale producției naționale și de „corectitate” în administrarea oficială a Statului?

Preverificațiuni. Din ziare se cunoaște cazul casierului principal Danilescu dela Administrația financiară din Cluj, care în urma constatării u-

nei lipse de 4—5 milioane lei, — a încercat să se sinucidă trăgându-și în coasta dreaptă un glonț de revolver.

Ce ne interesează pe noi aici este faptul că cercetările se fac și în direcția dacă Danilescu a dat s’au n’a dat cu „dobânzile zilei” banii din caseria Statului — diferiților particulari.

Oricare ar fi rezultatul cercetărilor oficiale — odată ridicată această bănuială, deschide o întreagă serie de întrebări și mai ales de precizări.

De mult și prea adeseori se șoptește că diferiți casieri și alți deținători de valori și numerar aparținător Statului prin diferitele lui organe, instituții și întreprinderi — pun acest numerar și aceste valori la dispoziția particularilor pentru câteva ore, zile sau luni pe lângă dobânzi numai de ei cunoscute și în același timp întărie intenționat facerea plăților ordonate pentru satisfacerea obligamentelor statului. Se vorbește chiar de un sistem în această chestiune gravă. Mărturisim, că noi nu credem nici șoptelor nici șvonurilor. Dar în același timp, pentru liniștirea cetățenilor, stăpâni pe aceste averi, ca stat ale călău de ei — cerem, fără a formula vreo bănuială, o *generală și simultană* scontrare de cassă la toate casierile de Stat de ori ce soi, făcută în condiții, care să liniștească pe deplin opinia publică alarmată.

În vederea sancționării legii comerțializării bunurilor și întreprinderilor Statului — se fac deja pregătiri intense de cointerăsări, deși până acum proiectul de lege a fost trecut așa cum se știe, *numai* prin Cameră. Mai trebuie să fie primit și votat de Senat și apoi sancționat de Rege.

Cu toate aceste, pregătirile de punere în practică se fac febril.

Directorul Băncii Naționale Germane, Dr. Schacht vorbind asupra crizei germane, a spus că una din principalele cauze o constituie faptul că Germania după lungul război purtat, n’a putut ajunge încă la pace, așa că Germania nici până azi nu și-a recăstigat suveranitatea.

Acum trebuie să se facă toate sforțările pentru procurarea mărilor-rentă, care vor servi în timpul de tranziție mijlocul de a se ajunge la valuta de aur.

Circularea până la 31 Martie a Renten-marcelor a trecut peste 3 miliarde, la care se adaugă și circulația devizelor streine. Cererile de credite au fost numai în mică măsură satisfăcute. Pentru menținerea valutei, guvernul german poate să recurgă și la oprirea ex-

portului și la urcarea taxelor vamale. Dr. Schacht a afirmat apoi că toate pregătirile sunt făcute pentru punerea în funcțiune a Băncii pentru discountul aur.

În ce privește raportul experților, dr. Schacht a spus că cifrele cuprise în acel raport sunt insuportabile pentru Germania. Ori cum ar fi însă, el socotește că acel raport e un pas înainte, deoarece scoate chestia reparațiilor din atmosfera înveninată a politicii.

În discuțiile parlamentului din Budapesta asupra împrumutului ungar și asanării economice se fac declarații semnificative și se tragează multe gânduri ascunse.

Guvernamentalii explică împrumutul și proiectul de sanare ca o salvare în fața sigurului faliment economic al statului ungar de azi.

Opoziția și în special „ebredistii” brodează atacuri contra guvernului pe teza șovinismului național.

Socialdemocrații afirmă că cifra minimală a împrumutului ungar poate cel mult să amâne falimentul, dar de o sanare abia ar putea fi vorba. Acuză guvernul că în urma greșitei politici economice a făcut ca Viena să fie centrul comerțului de transit în locul Budapestei.

Leul nostru, în săptămâna dela 10—17 Aprilie a oscilat la Paris între 9—8.75, iar la Zürich între 2.97—2.94.50. Față de valuta țărilor învecinate, cari ne privesc mai deaproape, leul s’a menținut cu mici variații.

Tărgul de devize, la noi, în săptămâna încheiată, s’a menținut, având tendințe de emancipare din fluctuațiile cursului cu care leul a fost cotoat la diferitele burse din străinătate.

Adunarea generală a Camerii de Comerț și Industrie din Cluj s’a ținut Duminică trecută în bună regulă și în cadrele ordinei de zi publicată și în numărul nostru din săptămâna trecută.

Întreaga sedință adunării generale a fost ocupată cu rapoarte și aprobări de ordin administrativ. Câteva încercări de a pune în discuție probleme economice din domeniul industriei și comerțului — au rămas încercări infructuoase. Conducerea Camerii împărțise asistenților concluzile dactilografiate cum credea că adunarea va să hotărască. Și nedelicat și cum nu trebuie să se întâmple. Căci altele sunt rosturile Camerelor de Comerț și Industrie...

Intreprinderile Forestiere Române S. A. Cluj

ACTIV

BILANȚ GENERAL LA 31 DECEMBRIE 1923

PASIV

Cassa numerar		438.382	80	Capital societar	65.000.000	—	
Păduri		40.098.997	53	Fond de rezervă	5.379.719	16	
INVESTIȚII :				Fond de asigurare	197.466	73	70.577.185 89
Fabrici 6.730.708 45				Reescont			26.699.000 —
Amortizări 330.708 45	6.400.000	—		CO. CURENTE :			
Linii industriale . . . 12.197.040				Creditoare			38.913.928 92
Amortizări 1.23 .040	10.960.000	—		Avansuri și garanții pt. mate-			23.613.553 —
Mașini, material teh-				rial lemnos			516.335 —
nic, material ru-				Dividende neridicate			10.214.975 38
lant, etc. 8.905.314				Transitorii			9.771.906 96
Amortizări 918.314	7.987.000	—		Beneficiu net			
Mijloace de tracțiune 159.622							
Amortizări 15.022	144.600	—					
Edificii, locuințe pt.							
funcționari și anga-							
jați, colonii pt. mun-							
citori, magazine,							
remize 2.055.834 76							
Amortizări 130.834 76	1.925.000	—	27.416.600				
Material lemnos, fasonat, traverse							
cherestea, trunchi și lemn de foc							
Alimente pt. muncitori			65.850.979				
Garanții			282.070 85				
Avansuri pt. lucrări în pădure ,			449.000 —				
Acții și participațiuni			8.806.384 97				
Debitori			3.738.500 —				
Mobilier 128.104 —			27.061.370 —				
Amortizare 13.504 —			114.600 —				
			180.306.885 15				180.306.885 15

CHELTUIELI

PROFIT ȘI PERDERE

VENITURE

Salarii și plățile muncitorilor stabili		1.904.989	30	Venit dela material lemnos, fabrici linii industriale, efecte, participațiuni			22.554.831 14
Cheletuiei generale, dări, impozite, taxe la cassa cercuală ,		2.022.773	04				
Dobânzi		6.209.688	63				
Amortizări :							
la investiții 2.631.969 21							
la mobilier 13.504 —			2.645.473 21				
Beneficiu net			9.771.906 96				
			22.554.831 14				22.554.831 14

Director general :
ss. **Dr. Ioan Pop**

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE :

Șeful contabilității
ss. **Emil Lupea**, expert contabil

Dr. Octavian Russu
ss. președinte

ss. **Dr. Alexandru Racotzi**

ss. **Ing. P. Panaitescu**

ss. **G. Domașnianu**

ss. **I. Agârbiceanu**

ss. **Ionel Comșa**

ss. **Vasile C. Osvadă**

ss. **Dr. Emil Hațieganu**

ss. **Dr. Nicolae Comșa**

ss. **Dr. Petre Poruțiu**

ss. **Ion Răducan**

ss. **Dr. Victor Bontescu**

Subsemnații censori am examinat contul present Bilanț și Perdere & Profit și le-am aflat în regulă și consonanță cu registrele societății

CENSORI :

ss. **Dominic Rațiu**, președinte

ss. **Ioan Rebeaga**

ss. **Iuliu Enescu**

ss. **Valeriu Herlea**